

Tóth Szabolcs Barnabás

A SEPSISZENTGYÖRGYI OLVASÓEGYLET/KASZINÓ TÖRTÉNETE (1835–1946)

A korabeli felvilágosult nemesség nyugati útjain begyűjtött példák alapján fogalmazta meg az egyesületek és klubok társadalmi és művelődési jelentőségét. 1827. június 14-én a Pesti Kaszinó megalakulásakor Széchenyi kifejtette a kezdeményezés célját: „hogy hazánkban is legyen egy olyan megkülönböztetett díszes összegyülekező hely, melyben főbb és előkelőbb és jobb nevelésűek, eszes, értelmes férfiak, a társasági rendnek mindenik osztályából egymással vagy barátságos beszélgetés végett találkozzanak, vagy többféle politikai újságokat s hasznos gazdasági, tudományos, művészi hónapos-írásokat olvassanak, magukat pedig üres óráikban illendően mulathassák”.¹

Erdélyben is a reformkorban indult el az egyesületi élet. Az itt létrejövő intézmények valamivel későbbtől ugyan, de nagyobb folyamatossággal jelen voltak. Több társadalmi réteget öleltek fel, és valóságos társadalmi mozgalomként bontakoztak ki. 1826-ban Székelyudvarhelyen Kereskedői Olvasókör, 1830-ban Tordán, 1832-ben Nagyenyeden, 1833-ban Marosvásárhelyen, Székelyudvarhelyen, 1835-ben Zilahon, 1837-ben Nagyszébenben, Tasnádon, 1842-ben Kézdivásárhelyen, Kovásznán, Dicsőszentmártonban és Déván alakult Kaszinó.² A Kolozsvári Kaszinó 1829-es létrejötté Bölöni Farkas Sándor nevéhez fűződik. Az 1848 előtti időkben a kialakulóban levő polgári kulturális, közművelődési törekvések nemcsak a közműveltség fellendítésében játszottak szerepet, hanem Erdély területén mint vitaklubok a polgári átalakulás eszméinek terjedéséhez is hozzájárultak. A legtöbb egyesület, bármilyen néven volt is elnevezve, saját könyvtárat hozott létre a reformkor irodalmi, társadalmi és politikai lapjaiból. Ezek pedig a reformkor eszméinek népszerűsítését valósították meg.

A neoabszolutizmus idején a kaszinókat, olvasóköröket ellenőrizték a hatalom ellen való szervezkedéstől tartva, sokat be is zártak. Teljes mértékben nem szünetelt azonban akkor sem az egyesületalapí-

tási kedv. Ezt példázza, hogy 1858-ban Belényesen, 1861-ben Brassóban, 1863-ban Krasznán, 1865-ben Nyárádszeredán, 1866-ban pedig Szászvároson alakult Magyar Kaszinó. 1860-ban Székelyudvarhelyen újabb Kaszinó létesült, mely feltehetőleg az előbbi újjáélesztésére volt hivatott. A kiegyezés után a polgári jellegű egyesületi szerveződésnek a politikai keretekben végbement változások adtak lendületet: „A kiegyezés utat nyitott a polgári, politikai nyilvánosság intézményeinek s így a társadalmi egyesületek szerveződésének is. Az alkotmányosság helyreállítása, a sajtó-, az egyesületi és gyülekezési szabadság, az önkényuralom nyomasztó légköre alól való felszabadulás a különféle gazdasági, érdekképviseleti, tudományos, kulturális, szakmai testületek mellett a társadalmi egyesületek, körök, kaszinók tömeges megalakulásához vezetett”.³ Az 1878. év végi egyeletstatisztika adatbázisában külön nemesi, polgári, kereskedelmi, valamint iparos kaszinók is előfordulnak.⁴ Ugyanakkor megállapítható, hogy a különféle kaszinók, társalkodóegyletek és olvasóegyesületek közönségszervező tevékenységüket próbálták a társadalom minden rétegére kiterjeszteni. „Számos egylet bármely rendű, rangú, foglalkozású és felekezetű egyént felvett tagjai közé, s ezzel a különböző társadalmi osztályok és rétegek közeledését szolgálta” – állapítja meg Fülöp Géza.⁵ Az akkori pártok a Monarchia egész területén igen komoly támaszra találtak a helyi társadalmi egyesületekben, úri kaszinókban és polgári körökben.

A sepsiszentgyörgyi kaszinó esetében csak néhány levéltári dokumentum és a korabeli sajtó közleményei nyújtanak fogódzót az egyesület tevékenységének megismeréséhez. A helytörténeti kutatók a 19. század első felét érintő tanulmányaikban Sepsiszentgyörgy kulturális életében csupán említést tesznek a kaszinó létezéséről, nem tárgyalva azt az alap kutatások hiányában. A legtöbb leírás, amely Sepsiszentgyörgy művelődési életébe enged betekintést, a Kaszinó alapítását 1855-re teszi.⁶

¹ KOVALCSIK József 1987, 48–49.

² FORRÓ Albert 2002.

³ KOVALCSIK József 1987, 71.

⁴ REISZ László 1988.

⁵ FÜLÖP Géza 1978, 45.

⁶ TIBOLDI Zoltán 2005; PÁL Judit 2003; CSEREY Zoltán – JÓZSEF Álmos 1999; HszVmEk 1899; ÜRÖGDI NAGY Ferenc 1973.

A nemrég előkerült dokumentumok azonban igazolják, hogy az első sepsiszentgyörgyi kaszinó létrejöttének időpontja is a reformkorra tehető. 1835. február 1-jén tartották meg az alakuló ülést a város és környék előkelőségei. Az örömhírt az *Erdélyi Híradó* hozta: „mai nap lón reánk nézve az az örvendetes innep napja, melyben különbféle környülállások által okoztatott egy néhány pillanatnyi szenvedésünk után, a sepsiszentgyörgyi társalkodói egyesület (casino) innepélyesen kinyitatték”.⁷ Az alapításhoz szükséges előzetes munkával Daczó Józsefet bízták meg a részvényes tagok. Az alakuló ülésen Daczó József, az egyesület igazgatója adta elő a Kaszinó céljait és a tagok kötelezettségeit. Az igazgató-elnök után az egyesület „titoknokja”, Forró Ferenc szólalt fel. Az alakuló ülés estjére a környékbeli házak ablakait kivilágították, zene és ágyúlövések közepette pedig a részvényesek örömkialtásokat hallattak: „Egymástól elválhatatlanul éljen a jó Fejedelem és édes Hazánk!!! Éljen Nemzetünk!! Éljen társalkodói egyesületünk!”⁸

Indulásakor az egyesületnek 100 részvényes tagja volt, és már az alakuló ülésen felszólították a „székely nemzetet szerető hazafiak, s nevezetesen a Háromszékre bébíró székely hazafi társaink és atyánkfiai”-t, hogy csatlakozzanak az egyesülethez. Az egylet rendszabályait a többi erdélyi kaszinó rendszabályai szerint fogalmazták meg, közli velünk az esemény tudósítója. Az alapszabályzat mindenekelőtt az alapítás módját és célját fogalmazta meg.⁹ Eszerint az egyesületet háromévnvi időtartamra alapították meg. Évente 8 forint ezüstpénz befizetésére kötelezték a részvényes tagokat. Rögtön a szabályzat elején kihangsúlyozták, hogy az egyesületnek tagja lehet minden személy, „rang, vagyonosság és állapot különbsége nélkül”, aki befizeti az évi tagsági díjat. Az új tagok felvételi kérésüket a választmány bármelyik tagjához lehették, azt a legközelebbi gyűlésen megtárgyalták, és a felvett titkos szavazás alá bocsájtották. A többség igenlő szavazata után válhatott valaki a kaszinó tagjává. Azokat, akik év közben akartak belépni, az egész évi tagsági díj befizetésére kötelezték. Az alapszabályzat az egyesület célját a következőképpen fogalmazta meg: „*olvasás, társalkodás és nemesebb időtöltés által, a nemzeti művelődés*”. A tagok jogai között elsősorban az egyenjogúságot szabták meg, a hivatalviselést illetően, ugyanakkor szavazhattak, olvashattak, kártyázhattak, biliárdozhattak, és használhatták az egyesület egyéb szolgáltatásait. A tagok kötelességei között szerepelt a részvényesek előre való befizetése, mely nélkül nem tekintették őket tagoknak. Az, aki tartozását folyó év elején, februárban nem fizette be, két gyűlésen felszólítást és egy írásbeli figyelmeztetést kapott, ezt követő-

en pedig a tagok sorából kizárták. A tagokat továbbá a helyes viselkedésre és a kaszinó alkalmazottainak tiszteletére szólították fel. Akik ezt nem tartották be, számíthattak a választmány általi kizárára. (1. ábra.)

Az egyesület minden év február 13-ra állapította meg a rendes közgyűlés tartásának időpontját. Ez alkalommal az alapszabályok esetleges megváltoztatásáról, a jövedelmek és kiadások számbavételéről és az egyesület tisztviselőinek kinevezéséről döntöttek. A közgyűlés a döntéseket a jelenlévők többségének szavazatával hozhatta meg. A kaszinó választott tisztviselői a következők voltak: egy titoknok, egy tárnok, egy gazda és 12 választmányi tag, akik együtt alkották a 15 személyes Bizottságot. Ezeket a tagok a közgyűlésen, a jelenlévők többségének szavazatával választották meg. Elsőnek a titoknokot, utána a tárnokot, majd a gazdát választották meg titkos szavazással. Szintén titkos szavazással választották meg a 12 választmányi tagot. Az előbbi három pozíciót a megválasztottak egy évig tölthették be. Egy év letele után újraválaszthatták őket, illetve 6 tagot a választmányba. Így minden évben 6 új tagot vettek fel, tehát valaki legtöbb 2 évig lehetett választmányi tag. A 15 tagú Bizottság az egyesület teljes hatalmú képviselője volt a rendszabályok rendelkezései szerint. Határozatai az egyesület anyagi és szellemi fejlesztésére vonatkoztak. Ezért minden hónap első vasárnapján – rendkívüli esetben pedig valahányszor az igazgatók jónak látták – ülésezett. Itt három fő tisztviselővel együtt legalább kilenc tagnak kellett jelen lennie. A 12 tisztséget be nem töltő bizottsági tag közül titkos szavazással évente megválasztottak három „végrehajtó tagot”, akik közül a legtöbb szavazattal rendelkezőnek kellett vezetnie a bizottsági és közgyűléseket. Ez a három tag hajtotta végre a bizottság határozatait.

A **Titoknok** kötelességei a következők voltak: a jegyzőkönyvek vezetése, határozatok lejegyzése a közgyűlések és bizottsági gyűlések alkalmával, levelezés, az Igazgató Bizottság által megjelölt újságok, folyóiratok és könyvek beszerzése. A **Tárnok** feladatait így fogalmazták meg: a tagsági díjak beszedése, nyugták kiállítása, más forrásokból származó pénzek bevétele, pénzek kiadása még egy tisztviselő aláírásával, az egyesület jövedelmeinek, költségeinek és vagyonának kimutatása, és annak az Igazgató Választmány elé és azt követően a Közgyűlés elé való terjesztése. Szintén a Tárnok és a Jegyző (titoknok) kötelessége volt a részvényesek év elején való felszólítása kötelességeik teljesítésére. A **Gazda** az Igazgató Bizottság és a vezető tisztviselők utasításai értelmében gondoskodott az egyesület számára szükséges bútorzat, fa, gyertya beszerzéséről. Ugyanakkor rendben tartotta a kaszinó

⁷ *Erdélyi Híradó*, Kolozsvár, 1835. március 7., 2.

⁸ Uo.

⁹ SKK 1835.

szobáit. Munkájukért az egyesület tisztviselői nem kaptak anyagi juttatást, fizetésük a Közgyűléseken kijelentetett „közmegelégedés s köszönet” volt.

Az egyesület közgyűlése az alapszabályokkal együtt fogadta el a kaszinó belső működési elveit is. Az egyesület „legalább három vagy négy szobából” álló házat bérelt, amelyben egy szoba a könyvek, az újságok és folyóiratok számára volt fenntartva. Ebben a helyiségben tilos volt a hangos beszéd, a mulatozás és a dohányzás. A könyveket és folyóiratokat három havi használat után lehetett csak kölcsönözni. A könyveket terjedelmükhöz mérten kölcsönözték ki hosszabb vagy rövidebb időre, és abban az esetben, ha a kölcsönző a határidőre nem szolgáltatva vissza a kikért könyvet, annak kétszeres árával büntették meg. A kártyázás számára is külön szobát jelöltek ki. A szabályzat szövege kihangsúlyozta azonban, hogy „a kártyázás nem nyerekedés, hanem mulatság tekintetéből folytatódjék”, ezért minden „hászárt” vagy „szerencse” játékot megtiltott. A kártyát a játékosok a kaszinótól kellett vásárolják: egy tarokk kártya ára 30 piquét és 20 német krajcárban volt megszabva. A harmadik szobát biliárdszobának szánták, de a megalakulás pillanatában még nem tudtak „jó biliárdra szert tenni”, ezért egy tag saját biliárdját használták. A fenntartáshoz szükséges személyzet fizetését eleinte a biliárdjátékokra beszédett jövedelemből kívánták fedezni. A negyedik szobát, amelyet egyben ruhatárként is használtak a szabályzat szerint, az egyesület „szolgájának” szánták. Itt fogadhatták az urak cselédeiket, akiknek nem volt szabad a kaszinóba lépni. A szobák állandó világításáról, fűtéséről egy szolgáló gondoskodott, aki állandó jelleggel a kaszinó helyiségeiben tartózkodott, fűtve, takarítva, világítva azokat. A szobákat télen reggel nyolc órától, nyáron hét órától este tizenkét óráig tartotta nyitva. A kaszinó szobáiba ételt és italt nem volt szabad bevinni, vízzel a szolgáló gondoskodott. Étkezésre az egyesület vendéglője szolgált, amelyre az egyesület igazgatói ügyeltek fel. A köszönés, titulálás kölcsönösen elengedhető volt a kaszinó szobáiban. Idegenek (a törvényhatóságon kívül lakók) egy tag kíséretében leg több három napra látogathatták a kaszinót, de mindketten fel kellett jegyezzék nevüket egy erre a célra kijelölt füzetbe. A kaszinó olvasószobájába elhelyeztek egy ún. „Jovallat könyv”-et, amelybe minden tag bejegyezhetette a kaszinóval kapcsolatos javaslatait, gondolatait, jelentéseit, felszólításait, szabálysértéssel kapcsolatos észrevételeit. Ezeket a bizottság gyűlésein meg tárgyalták. A kaszinó vendéglőjébe

a részvényeseken és „más tiszt és tekintet érdemlő idegen embereken” kívül más nem léphetett be, mivel az nem vendégfogadóként működött.

A kaszinóból kilépő tagoknak nem lehetett semmilyen követelésük az egyesülettel szemben, ugyanakkor az egyesület feloszlása esetén annak vagyonát értékesítették volna, és a jövedelmet a legalább egy évi tagsággal rendelkezők között szétosztották volna.

A kaszinó elég nagyszámú tagsággal kezdte meg működését. Az iratok szerint 84 rendes és 15 vezető beosztású tagot számlált. Az első igazgatók Daczó József¹⁰, Gidófalvi István és Benkő Rafael voltak. Ezek közül az elnöki funkciót Daczó töltötte be. Az első választmány tagjai Nagy András, Gidófalvi János, Gyárfás Miklós, Thuri Ignác, Czirjék Zsigmond, Kispál György, ifj. Pünkösti József, Szentiványi György és Nagy Tamás voltak. titoknoknak Forró Ferencet, tárnoknak Bogdán Lukácsot, Gazdának pedig Györgybiró Bénéjánt választották meg. A tagok között volt több nemes és magas beosztású tisztviselő, valamint módosabb kereskedők:

– **Gróf Mikes János** a zabolai Mikes család uzoni leágazásához tartozott. 1794-ben gróf Bánffy György gubernátor Háromszék főkirálybírójává nevezte ki. 1803-ban főkormányászéki tanácsos lett.

– **Gróf Mikó György** 1805-ben a franciák elleni háromszéki nemesi felkelés parancsnoka volt.

– **Gróf Mikó Imre** művelődéspolitikus, miniszter, történetíró, az MTA tagja, 1826-tól Kolozsvárt guberniumi tisztviselő, 1837-től főkormányászéki tanácsos, 1847-től 1849-ig erdélyi kincstárnok.

– **Báró Apor József** az 1834 nyaratól 1835 teléig ülésező diéta háromszéki katolikus követe, aki regalistaaként később több ízben is képviseli Háromszéket az Országgyűlésben.

– **Bartha Károly** Háromszék református országgyűlési követe a reformkorban.

– **Kálnoki András** miklósvárszéki tisztviselő.

– **Gróf Kálnoki Dénes** miklósvárszéki nemes, 1861-től ideiglenesen, majd 1869-től véglegesen, egészen 1874-ig Háromszék főkirálybírójája.

– **Gróf Mikó Miklós** 1809-ben a háromszéki nemesi felkelés kapitánya.

– **Gróf Nemes János** 1835-ben Háromszék főkirálybírójája.

– **Thuri Ignác** 1817-ben orbaiszéki alkirálybíró.

– **Tompa János** 1833 és 1835 között Sepsiszek alkirálybírójája.

– **Pünkösti József** uzoni földbirtokos.

– **Bogdán Lukács** sepsiszentgyörgyi kereskedő.¹¹

¹⁰ A Daczó család sepsiszentgyörgyi nagybirtokosként ismert (mind a városi, mind pedig a falurészen). A 19. század első felében sokáig szembenálltak a sepsiszentgyörgyi önkormányzattal, és nem ritkán pereskedés útján keresték vélt igazságukat a tárgyalt időszakban.

¹¹ 1808-ban szóvá teszi, hogy: „a város területen lévő jobbágytelkek összeírásával foglalkozó biztosok nála is megfordultak, pedig ő katonajászágon lakott, és boltbeli jövedelmének bevallására szólították fel. Attól tartott, hogy a szék és a város is megadóztatja”. (CSEREY Zoltán 2008.)

– **Györgybiró Bénéjám** lófőszékely, 1836-ban sepsiszentgyörgyi ülnök és városi tanácsos.

A tagságot figyelembe véve az egyesület a háromszéki nemesség képviselőit és a magasabb beosztású hivatalnokokat tömörítette, ezért nemesi jellegű vagy úri kaszinónak számított, hisz a tagok között nem találunk olyan személyeket, akiket a város egyszerű emberével tudnánk azonosítani. Mindehhez természetesen hozzájárult a város lakosságának műveltségi szintje is. Az első Sepsiszentgyörgyi Kaszinó élete sajnos nem volt hosszú. Az *Erdélyi Híradó* az Erdélyben működő kaszinók tevékenységét figyelemmel kísérte, és rendszeres információkat szolgáltatott a kolozsvári, nagyenyedi, marosvásárhelyi és más magyarországi kaszinók életéből. A lap tudósítója az 1835-ös megalakulást követő években nem tudósított a sepsiszentgyörgyi kaszinó tevékenységéről. A kaszinó az 1835–1838-as időszakban valószínűleg nagyon ritkán vagy egyáltalán nem tartott választmányi, illetve közgyűléseket. Az 1838-as év helyi tudósításait kutatva sem találunk arra utaló jeleket, hogy a egyesület újjáalakult volna, úgy ahogy ezt az alapszabály leszögezte. A kaszinó léteire utaló jelet 1837-ből találunk. Ebben az évben ugyanis az egyesület megrendelte az *Erdélyi Híradó* erdélyi lapot, a *Nemzeti Társalkodót* és a *Vasárnapi Újságot*. A kaszinón kívül Háromszéken még 18 személy olvasta ezeket a lapokat 1837-ben, közülük kettő kaszinótag volt.¹² Az említett lapokat a Kaszinó egyébként 1835-ben, 1836-ban is megrendelte. Egy 1839-ből származó útleírás így adja tudunkra az egyesület körül uralkodó állapotot: „van a városnak egy kis Casinója is, több szobákkal, mint olvasni valókkal... Hosszas életet ezen intézetnek még legbuzgóbb pártfogói sem ígérnek, mert mint hiteles kútfőből hallám, nem egyszer mondani: gyérek a részvényesek, gyérebek a fizetők, leggyérebek az olvasók...”¹³ Ha figyelembe vesszük az alapszabályzat szigorú előírásait a tagsági díj kifizetésének kötelezettségét illetően, valamint a fenti tényállást, akkor valószínűnek tarthatjuk, hogy a lelkes alapítók és tagok az évek során elmaradoztak, nem törlesztették tagsági díjukat, és ez az állapot az egyesület megszűnéséhez vezetett.¹⁴

A levéltári adatokból kitűnik, hogy az első Sepsiszentgyörgyi Kaszinó épülete a mai ún. „Bazár” épület helyén állt, annak a város felé néző sarkán.¹⁵

Erről Orbán Balázstól találunk egy korabeli felvételt az 1860-as évekből. (3. ábra.)

A helyi tanács éveken keresztül bérbé adta a birtokában lévő ún. *Kassino korcsmát* és *Kassino boltot*. Ezeknek az épületeknek akkor már semmi közük nem volt az 1856-ban újrainduló Kaszinóhoz. Az épületek, mint nevük is sugallja, teljesen elvesztették eredeti rendeltetésüket, és éveken keresztül (háromévente adták ki bérbé) kereskedelmi célt szolgáltak.¹⁶ Hajdani rendeltetésükből maradt fenn elnevezésük, és az a köztudatban még akkor is élt, amikor létrejött az új egyesület. A két faépületet az évek során többször renoválták, míg végül 1868-ban már nem sikerült bérbé adni az addigi áron, és így a helyi tanács 1869 tavaszán elhatározta, hogy lebontatja a csekély értékű „casino bolt”-ot. Árverést hirdetett annak lakóházként való újjáépítésére Sugásfürdőn. Az egyszintes épület augusztusban már állt, és ezzel elkezdődött Sugásfürdő fejlesztése. Ugyanakkor az épület lebontása szimbolikusan jelezte az első sepsiszentgyörgyi kaszinó történetének végét.¹⁷

A kaszinó történetének következő szakasza 1855-ös előzményekkel, 1856-ban kezdődött, amikor *Szabadalmazott Olvasó és Társalgó Egyesület* néven alakult meg, immár teljesen más szereplőkkel. Az alakuló ülést 1856. január 7-én tartotta meg. Az első elnöke Warhanek Hugó orvos, alelnöke pedig Császár Bálint városi főbíró voltak. A gazda szerepét Márk István, a pénztárosét Bogdán András, a jegyzőét pedig Gödri Ferenc töltötte be. Választmányi tagok voltak Buchwald Gyula orvos, Gyárfás Lajos, Nagy Elek és Kravani Viktor ügyvéd. Az egyesület 1855-ös alapszabályait nem ismerjük, de tudjuk, hogy azokat németül fogalmazták meg. A megrendelt lapok nagy része is német nyelvű volt. A tagok 4 forintot fizettek be, és az alapítók még 4 forint fejében írhatták be nevüket a kaszinó történetébe. A második kaszinó korai történetéből csupán néhány mozzanatot ismerünk, a korabeli jegyzőkönyvekből és újságok híradásaiból következtethetően.¹⁸ Az egyesület az 1860-as években a városi nagy vendéglő fölötti épületben kapott helyet Wellenreiter János (volt nemzetőr) helyi kereskedőtől. Az évi 60 forint bérleti díjat a város fedezte a Kaszinó helyett a vendéglő bérlőjének. Abban az esetben, ha a kaszinó nem tudott fizetni, mint ez megtörtént 1861-ben és 1862-ben, a keres-

¹² Az *Erdélyi Híradó* 1837. év végén megjelentetett listája, az előfizetők névsorával.

¹³ ÜRÖGDI NAGY Ferenc 1973, 79–80.

¹⁴ TIBOLDI Zoltán 2005.

¹⁵ SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 85, 86.

¹⁶ A volt kaszinóépületeket folyamatosan gondozták, amint ezt az 1863. január 29-én tartott helyi tanácsülés jegyzőkönyve is tanúsítja: *Főbíró előterjesztést tett azon tényekről, melyeket ezen ta-*

nács múlt évi április 15-től fogva mostanig intézett. Felemlíti még, hogy... megújította és lakhatóvá, jövedelmezővé tette a régi kassino házat, annak második szobáját mérőházzá alakítván, a vásár haszonbérleti használatára úgyszintén a kassino korcsmát teljesen kiújította, a korcsoma háznak új ajtókat, zárókat, padlózatot csináltatván... (SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 109, f. 37.)

¹⁷ PERJESSY Gyula 1967, 21–22.

¹⁸ TIBOLDI Zoltán 2005.

kedő városnak fizetendő bérleti díjából ütötték le az évi 60 forintot.¹⁹ A kaszinó bérleti szerződése 1866 októberében lejárt, és annak meghosszabbításáról az 1866. november 3-ki gyűlésén tárgyalt a tanács és az esküdt közönség a kaszinó vezetőségének megkeresése nyomán: *közönségünk már akkor, midőn ezen két szobát a vendéglői helyiségektől külön szakíttatni meghatározta, azon szándéka volt, hogy azokat a kebli olvasóegylet számára továbbra is bérbe adja. Ennélfogva mostan megállapítja, hogy miután ezen két szobához semmi egyéb helyiség nem tartozik, azok az egyletnek 20 Ft évi haszonbér fizetésért adasson át bérbe, jelen évi november 1-ső napjától kezdődőleg jövő 1874. december utolsó napjáig tartó 8 évre és két hónapra, és így ugyanaddig, míg a többi ezen épületbe levő helyiségek bérletideje tart, megjegyeztetvén, hogy ha időközben az egylet feloszlaná, a kérdéses szobák rendelkezése alá a közönségnek visszajöjjenek.*²⁰

Lévén, hogy az egyesület a Bach-korszak idején alakult meg, egész működése kissé osztrák színezetű volt, ami ellentétet szült a városi polgárság körében, amely még igen érzékeny volt a hatalom részéről elszenvedett sérelmekre. A problémát bizonyos személyi ellentétek is fokozták, és végül kirobbant a botrány a kártyázó urak kedvelt intézménye körül. A botrány részleteit Dr. Künnle Tivadar ismertette a kaszinó által 1907. február 6-án szervezett kosaras teaestélyén tartott felolvasásán,²¹ illetve a korabeli városi jegyzőkönyvekből ismerjük a város álláspontját. A 60-as évek második felében városszinten elterjedt a jelszó, miszerint a kaszinót „sprengolni” kell („a bank felrobbantása” szerencsejátékokban), éppen osztrák jellege miatt. Egy őszi napon tehát a békésen kártyázó előkelőségek asztalára egy nagy kő esett le, amelyet 10-20 hasonló követett. A bent tartózkodók így menekülésre fogták a dolgot, és elsőnek a kaszinószolga futott ki, kinek a csizmáját az ajtóban felállított csapda kapta el. Az urak viszont a szomszédos helyiségekbe futottak, ahol – talán némi túlzással – az ágy és asztalok alá bújtak. A durva bevezető után következett a támadás lényege. Az 1867. augusztus 3-án tartott képviselőtestületi gyűlés elhatározta, hogy a kaszinóval kötött bérleti szerződést felmondják, és az egyesületnek átadott két szobát visszakerik. Az okot a sepsiszentgyörgyi törvényszék várt megalakulása szolgáltatta, amelynek számára szükség lett volna a kaszinó helyiségeire.²² 1867. augusztus 10-én Vajna Sándor a kaszinó közgyűlésén bejelentette, hogy a városi főbíró átiratban kérte: a város által a kaszinó céljaira a Schwarzenberg-vendéglőben átadott 2 szobás helyiséget szolgáltatassák vissza

a városnak. A gyűlés, felismerve, hogy ez a szándék az egyesület létét veszélyezteti, egy szigorú válaszban közölte a főbíróval, hogy az említett helyiségeket a várossal kötött szerződés szerint 1874-ig megtarthatják, évi 20 forint bérleti díj fejében. A város fenyegető válaszában „8 nap alatti minél teljesebb kitarakodást” javasolt az egyesületnek, megjegyezve, hogy az említett szerződést a felsőbb hatóságok nem hagyták jóvá, ezért semmilyen jogi erővel nem rendelkezik. A kaszinótagok azonban ettől sem ijedtek meg, és kitartottak álláspontjuk mellett. A város ekkor perrel fenyegetett, és a Kaszinó is kénytelen volt ügyvédet fogadni Veres György személyében, aki 21 forintért vállalta el az ügyet. A város, felbőszülve az egylet engedetlenségén, deszkakerítéssel torlaszolta el a kaszinó főbejáratát. A kaszinó választmánya ekkor birtokháborítás címen beperelte a várost, ügyvédje irányításával. A csatározásban a város hátrált meg, és leszedette a kerítést. Nem folytatta a pereskedést, visszavonta az általa indított pert is, és 7,07 forint perköltséget fizetett az egyesületnek. „Sajnos ez a visszavonulás csak színleges meghátrálás volt, mint midőn a szembe támadó ellenség visszavonul, hogy aztán az elbizakodott ostromlottakat hátba támadja meg” – írja Künnle szellemes beszámolójában.

Az 1868. február 4-én tartott választmányi ülésen felolvasták a kaszinó ügyvédjének fellebbezését, melyben elutasítja a helyiségek elhagyását, ellenszégülve ezzel a legfelsőbb utasításoknak is. Elhatározták hát a két szoba bírói zár alá vételét.²³ Február 6-án a kaszinó helyiségeiben szórakozó tagok nagy meglepetésére Galgóczy Gusztáv városi bíró többmagával bevonult közéjük, és kijelentette, hogy a Főkörmányszék határozata alapján a helyiséget lezárják. Egyben minden embert azonnali távozásra szólított fel. Akik nem voltak hajlandók távozni, azokat kidobással fenyegette meg. Miután a termék kiürültek, az összes bútort kihajigálták, és kineveztek egy „zártartót”, aki a helyiségekre ügyeljen. A tagok Vajna Sándor elnök szállásán gyűltek össze és fejezték ki *legmélyebb megbotránkozásukat a hallatlan jogsérelem felett*. Székhely nélkül maradván, Scherg Károly házában húzták meg magukat a kaszinósok, fenntartva az egyesület működését. Sajnos, ekkor az egyesület pénze is fogytán volt, még a házbért sem tudták fedezni. A várakozást választották tehát, és a felsőbb szervek döntésének megfelelően kívántak cselekedni. A kaszinó az igazságügyi minisztert kereste meg a problémával, a városi bizottmány pedig Berde Mózsá belügyminiszteri osztálytanácsost.²⁴ Közben, február 19-én a város bizottmányi gyűlésén

¹⁹ SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 109, f. 43.

²⁰ SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 110, f. 91.

²¹ *Székelly Nép*, 1907. február 8.

²² SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 110, f. 156.

²³ Uo., f. 192.

²⁴ Uo., f. 194.

a főbíró javasolta a zárlat alatt levő két szoba használatát a tanács céljaira. Így a szobákat kimeszelték, az egyiket ún. *végtárgyalási teremnek* bútoroztatták be, és mindkettőbe megrendelték a király festett arcképét.²⁵ Ugyanazon év szeptemberében a városi tanács kézhez kapta a Főkormánysházák rendeletét, amely szerint *a városi tanácsot arra utasítja, hogy a helybeli kaszinót volt helyiségeibe helyezze vissza.*²⁶ A tárgyalóteremnek költözni kellett, de a képviselők bosszúságukat kifejezendő kijelentették, hogy nem hajlandók egy krajcárt sem áldozni új székhely szerzésére, főleg, hogy a központi részen csak 300–400 forintért kapnának ilyet. December 15-én a képviselők a békés útra voltak kénytelenek térni. Kineveztek két békítőbiztost – Gyárfás Lajost és Molnár Sámuel –, akiknek a kaszinó képviselőivel kellett egyezsége jutniuk. A kaszinót képviselő ügyvéd csak akkor volt hajlandó lemondani a per minden részéről és az amúgy már visszanyert két szobáról, ha a város megfelelő helyiséget biztosít az egyesület számára. Császár Bálint képviselő erre azt javasolta, hogy kérjék fel a Kaszinót és a Polgári Olvasó Egyletet, hogy egy egyesületbe tömörülve a város minden polgárának adják meg a lehetőséget a taggá váláshoz, és így székhelyet tudnak biztosítani számukra, vagy ha nem, akkor rendelkezhetnek a per tárgyát képező két szobával továbbra is. A kaszinó nem fogadta el az ajánlatot, és a város kénytelen volt átadni a helyiségek kulcsait.²⁷ A kaszinó is kézhez kapta a jogorvoslatra beadott választ. Minden fórum igazat adott nekik, sőt a kormány rosszallását is kifejezte a városi tanács eljárása miatt, „mely káros befolyást gyakorolhat a nép életében is”. Ezután a botrány után a kaszinó háborítatlanul folytathatta tevékenységét a várostól bérbevett helyiségeiben, sőt az elkövetkező években a városi tanács mindig nagy figyelmet szentelt a kaszinó működésének folytonosságára, aminek az első és legfontosabb feltétele az állandó székhely biztosítása volt.

A sepsiszentgyörgyi kaszinó mellett, mint látjuk, létezett egy másik hasonló tevékenységű egyesület is, Polgári Olvasóegylet néven. Az olvasóegylet megalakulásának pontos időpontját nem ismerjük. Egyes forrásokból arra következtetünk, hogy egyházi kezdeményezés folytán már a kaszinó második megalakulása előtt, az 1850-es évek elején létrejött. Székhelye a városi tanács épületében volt, és az 1860-as évek végén külön rendezvényei voltak. 1867 farsangi mulatságán három testület szervezett táncmulatságot: január 19-én a csizmadia céh, 26-án az olvasó-

kör és február 2-án a kaszinó.²⁸ Ebben az időszakban ellentétbe kerül az akkor már igen aktív kaszinóval. Erre egy 1867. március 30-án tartott gyűlés jegyzőkönyvéből következtetünk, amely beszámol Császár Bálintnak egy kéréséről, ahol *a helybeli Casino egyesületnek a városháza épületében évenkénti 20 Ft bérfizetés mellett hozott esküdszéki határozatát megsemmisíteni kéri.*²⁹ A kérésnek a város képviselő-testülete nem adott helyet, lévén, hogy az nem az olvasókör hivatalos képviselőjétől származott. 1869 decemberében a kaszinó ügyében tárgyalók a képviselő-bizottsági gyűlésen arról számoltak be, hogy *a város kebelében eddig létezett két Kaszinó egyesület fel kíván oszolni, együtt közös tanácskozás folytán, s ezután a további sűrlődások kiküldése tekintetéből összeolvadván, a társadalmi élet, művelődés szempontjából egy új egyesület óhaját alakítani.* A két egyesület vezetősége annyit kért a várostól, hogy miután a kaszinó bérleti szerződése lejár, biztosítson számukra székhelyet. Természetesen a céljuk az volt, hogy az addig a kaszinó által használt helyiséget megkaphassák székhelyül, azután, hogy új vezetőséget választottak. Az egyesületek egyesülése folytán a tanács kijelölte a kívánt szobákat, egy előszobával együtt, azal a kikötéssel, hogy ha szüksége lesz azokra, akkor helyettük a célnak megfelelő helyiségekről fog gondoskodni.³⁰ Az egyesülésről több információval nem rendelkezünk az egyleti jegyzőkönyvek hiányában.

Az új egyesületet 1872-ben még *polgári olvasókörként* említik. Megelégedve a baloldali elveket, a Deák-párti *Magyar Polgárt* június 25-i gyűlésen a sepsiszentgyörgyi és háromszéki választási előkészületeknek ferdített közléseiért „a körből kitiltotta, s erről a szerkesztőséget a *Kelet* által értesítette”.³¹ 1875. január 16-án közgyűlést tartottak. Elnökké választották ekkor Lázár Mihályt, alelnökké Kökösi Endre tisztügyészt, jegyzővé Bartos Károly ügyvédet, pénztárnokká Kupferstich Józsefet, gazdává Antalffy Lajost, könyvtárnokká Gyárfás Károlyt. Választmányi tagok lettek: Vajna Tamás törvényszéki elnök, Kónya Gerő törvényszéki bíró, Sebestyén Sándor, Kovács Dániel, Bogdán András, Vajna Sándor, Király József, Mélik Kristóf, Bruszt Ignác törvényszéki bíró, Gyárfás Sámuel, Balogh Izra törvényszéki bíró, Tompa Sándor széki aljegyző.³² Január 30-án az újjászerveződött egyesület Szász Károly helybeli orvos szervezésében bált tartott. Szász kevés költséggel ugyan, de sikeres bált szervezett, annak ellenére, hogy a helyiek közül kevesen vettek részt a mulatságon. A katonatisztek viszont annál többen

²⁵ Uo., f. 200.

²⁶ SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 112, f. 10, 23.

²⁷ Uo., f. 37–38, 46

²⁸ SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 85, f. 129.

²⁹ Uo., f. 136.

³⁰ *Registre procese verbale ale consiliului și ale juraților din orașul Sf. Gheorghe, 1868-1876*, SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 112, f. 94–95, 98–99.

³¹ *Nemere*, 1872. június 27.

³² Uo., 1875. január 20.

megjelentek, megragadva az alkalmat, hogy a város fiatal hölgyeivel táncolhassanak. „A kaszinóbálok mindig sikerültek szoktak lenni, s a vidékiek által is tömegesen látogatottak, most azonban vidékünk fájdalom egyetlen család által sem volt e bálon képviselve” – állapította meg a helyi lap.³³ Az est jövedelmét – szerény 10 forintot – a kaszinó könyvtárának gyarapítására fordították. 1876. december 31-én újból vezetőségcsere történt a kaszinó élén. Elnök lett Antal Zsigmond, alelnök Tarcali Endre, jegyző Vécsey Róbert, pénztárnok Kupferstich József, gazda Forró Zsigmond, könyvtárnok Gyárfás Károly.³⁴ Az 1878-as évi köz- és egyben alakuló ülését az egyesület január 6-án tartotta. Ezen csak azok vehettek részt, akik aláírták a kaszinó helyiségében kifüggesztett aláírási ívet, mintegy ezzel bizonyítva azt, hogy a kaszinó ügye iránt aktív tagokként érdeklődnek.³⁵

1880. január 4-re a Kaszinó közgyűlést hirdett. Ennek fő tárgya „az egylet szálláshelyiségének meghatározása” volt.³⁶ Ugyanakkor új vezetőséget is választottak: elnök Potsa József főispán, alelnök Künnle József képviselő, igazgató Császár Bálint polgármester, könyvtárnok Kovács Simon, gazda Szász Károly, jegyző Simó Dénes, pénztáros Kupferstich József.³⁷ Valószínűleg ekkor került az egylet új székhelyére, a tanácsház épületének emeletére, a díszterem mellé, ahol 3-4 helyiséggel rendelkezett (később városi szállodának alakítják át; 3. ábra). Itt a jegyzőkönyvek tanúsága szerint 1881–1893 között évi 100 forint bért fizetett a városnak.³⁸ 1881-ben újraszervezték az egyletet, és a szeptember 20-án tartott közgyűlésen alapszabályait is újrafogalmazták.³⁹ Az új alapszabályok szerint a Kaszinó célja a társadalmi időtöltés és olvasás által a közművelődés előmozdítása. A tagok (rendes és tiszteletbeli) „feddhetetlen jellemű és magaviseletű férfiak” lehetnek. A rendes tagok az egyesület „minden élvezetei és javadalmaiban egyenlő joggal részesülnek”, ami közgyűléseken való tanácskozási és szavazati tisztségviselési jogot, a vendégek bevezetésével és új tagok belépésével kapcsolatos teendőket jelentette. Rendes és tiszteletbeli tag csak helyi lakos lehetett. A tiszteletbeli tagok tisztséget nem vállalhattak, és a közgyűlésen szavazati joggal sem rendelkeztek. Külön kategóriaként tüntették fel a vendégeket, akiket a kaszinótagok vezethettek be az egyesületbe. Belépve nyolc napig használhatták annak szolgáltatásait. Sepsiszentgyörgyi lakos nem lehetett vendég, és a más helységekből érkezők is évente csak 2-3 alkalommal

vehették igénybe a vendégjogot. A kaszinó vezető szervei a következők voltak: a közgyűlés, az igazgatóválasztmány és az elnök. A közgyűlés jogai közé tartoztak a költség-előirányzat elkészítése, a számadások felülvizsgálata, tisztújítási teendők, a tagsági díj megállapítása, tiszteletbeli tagok választása, az alapszabály módosítása. Az igazgatóválasztmányt a közgyűlés egy éves időtartamra, a rendes tagok közül választotta meg. Összetétele a következő volt: elnök, alelnök, igazgató, jegyző, pénztárnok, könyvtárnok, gazda és 8 választmányi tag. Az elnök és hiányában az alelnök vagy az igazgató jogai közé tartozott a közgyűlések és választmányi gyűlések összehívása, a kaszinó képvisellete magán-, illetve jogi személyekkel szemben, valamint a gyűlések vezetése. Az igazgatóválasztmány negyedévente tartott gyűlést. Ezen szerv hatáskörébe tartozott a folyó ügyek kezelése, a tagok közötti vitás kérdések elintézése, folyóiratok, szépirodalmi és hírlapok megrendelése, a tisztviselők számadásainak megvizsgálása, tagfelvétel és azok kizárása, pénzuta-lás és az éves költségvetés előkészítése. Az igazgató volt a közgyűlés és az igazgatóválasztmány határozatainak végrehajtója, a kaszinó gazdasági ügyeinek vezetője, a rendszabályok fenntartója. Ő fogadta fel a szolgaszemélyzetet, ő kötötte meg a kaszinót érintő szerződéseket, de mindezeket a választmányi ülés előtt kellett engedélyeztetnie. A jegyző a gyűlésekkel kapcsolatos teendőket látta el, ezek: a választmányi és közgyűlési jegyzőkönyvek vezetése, írásbeli előterjesztések felolvasása, a gyűlések határozatainak megfogalmazása és kiadása. A választmány évi működéséről pedig ő készített a közgyűlés előtt felolvasandó jelentést. A pénztárnok a szokásos teendők mellett ellenőrizhette az egyesület gazdáját, átvéve tőle a negyedévi számadásokat. A könyvtárnok feladata volt a könyv- és irattár rendezése, a könyvkiadást is beleértve. A gazda szerepkör fontos volt, hisz ő kezelte a kaszinó ingóságait, de ugyanakkor a mindennapi működéshez szükséges tüzelőanyagról, bútorról, kártyáról is gondoskodott. Ő gyűjtötte be a kaszinó által nyújtott szolgáltatások (kártya, teke stb.) után járó díjakat.

1882-ben január 15-én tartották a tisztújító közgyűlést.⁴⁰ Erről az eseményről nem ismerjük a részleteket. Az 1883-as tisztújító közgyűlés beszámolóiból viszont tudjuk azt, hogy 1882-ben az egyesület bevétele 1356 Ft 88 Kr volt, amely összeget a régi adóságok törlesztésére fordították. 1883. január 7-én új vezetőség került az egyesület élére. Elnök lett Künnle

³³ Uo., 1875. február 3.

³⁴ Uo., 1877. január 3.

³⁵ Uo., 1878. január 6.

³⁶ Uo., 1880. január 1.

³⁷ Uo., 1880. január 8.

³⁸ SÁL, Fond 14., Inv. II/1, cota 114, f. 91, 124, 148, 170; f. 6, 56, 77, 103, 142, 147.

³⁹ SCA 1882, 3–14.

⁴⁰ *Nemere*, 1882. január 8.

József, alelnök Révay Lajos, igazgató Császár Bálint, titkár Simó Dénes, pénztárnok Bartha József, könyvtáros Kovács Simon római katolikus plébános, gazda Forró Zsigmond, tiszteletbeli elnök Potsa József, tiszteletbeli gazda Benkő Sándor, tiszteletbeli alelnök Babarczy Ferenc adófelügyelő, tiszteletbeli könyvtárnok Nagy Géza múzeumőr. A titkári jelentésből megtudjuk, hogy 1882-ben a tagok száma 104 volt, és a könyvtár számára 99,44 Ft értékben vásároltak könyvet. Nagy Károly indítványára a gyűlés Arany János szobrára 10 forintot, valamint aláírási gyűjtőívek kibocsátását szavazta meg, a tagok körében való gyűjtés céljából. Ez alkalommal a célra Császár Bálint és Nagy Károly 1-1 forintot adományoztak. A közgyűlés felhívást is intézett a sepsiszentgyörgyi lakosokhoz: „Óhajtanó volna, hogy azok, kik eddigelé megmagyarázhatatlan okból kimaradtak, irakozzanak be az olvasóegylet tagjai sorába”.⁴¹ A Kaszinó a város polgárságának kedvelt találkozóhelye lett. 1884-ben könyvtára 461 kötettel rendelkezett. Ezek 224 művet foglaltak magukba, amelyek a következő kategóriákba csoportosultak: regények, elbeszélések – 113 mű, 182 kötetben; történeti és ismeretterjesztő művek – 73 alkotás, 152 kötetben; költészet – 21 mű, 46 kötetben; lapok és egyéb olvasnivalók – 22 mű, 81 kötetben. Természetesen a legtöbb mű a korszak kedvelt írójától, Jókai Mórtól származott. Összesen 40 műalkotás, 61 kötetben. Mellette megtalálható volt Jósika Miklós, Eötvös József, Vas Gereben, Petőfi Sándor, Arany János jó néhány műve, a világirodalom remekei közül pedig Montepin, Victor Hugo, Ponsone és Verne Jules vezette a listát a kötetek számát illetően. A történelmi és ismeretterjesztő művek közül a legtöbb Magyarország történetével volt kapcsolatos, de helyet kapott néhány dokumentum is, mint például az 1837 évi országgyűlés jegyzőkönyve, irománykönyve és beszédeinek gyűjteménye.⁴²

Az 1885-ös közgyűlésen hivatását a következőképpen fogalmazták meg: „a választmány működésében hű maradt hagyományaihoz, hogy szellemi és anyagi értelemben fejlessze, kellemes otthont nyújtson a szórakozni vágyóknak, a társadalmi életet élénkítse”.⁴³ Az 1885. január 18-án tartott közgyűlés után új választmány vette át a vezetést. Elnök Künnle József, alelnök Császár Bálint, igazgató Nagy Károly, pénztárnok Bartha József, könyvtárnok Bodola Sándor, gazda Forró Zsigmond lettek. Tiszteletbeli elnök maradt továbbra is Potsa József.⁴⁴ A gyűlésen megtörtént a pénzügyi jelentés is, amely ezúttal pozi-

tív arányt mutatott, hisz sikerült törleszteniük addigi adóságukat, és 100 Ft többlettel rendelkeztek. 1884-ben, mint kiderült, 600 forint kártya- és biliárdpénz folyt be az egyesület kasszájába. 1885. április 27-én a közgyűlés elhatározta, hogy az egyesület alapítóként belép az EMKE-be 100 forinttal.⁴⁵ 1887. január 29-én megtartották a Kaszinó éves estélyét, illetve bálját, annak hivatalnokai és a választmánya tiszteletére. A rendező maga az akkori elnök, Künnle József királyi tanácsos volt. Az est alkalmával köszöntötték Potsa József főispánt, mint a kaszinó ügyének mindenkorai támogatóját és tiszteletbeli elnökét.⁴⁶ 1889. március 4-én éves közgyűlését tartotta az egyesület, melyen közepes arányban jelentek meg a tagok. Az egyik alapító tag és éveken keresztül választmányi tag Bogdán András elhunytát jelentették be ekkor. Meghalt az egylet gazdája, Forró Zsigmond (Zsigabácsi) is. Új választmányi tagokat kellett ezért választani. Elnök lett id. Császár Bálint, miután Künnle József egészségére való tekintettel nem vállalta a tisztséget, alelnök Eötvös Károly Lajos, igazgató Nagy Károly ügyvéd, pénztárnok Bartha József, jegyző Domján István, könyvtáros Bodola Sándor, gazda Barthos István, tiszteletbeli gazda Benkő Sándor. Tiszteletbeli elnökként maradt természetesen Potsa József, és mellé választották tiszteletbeli társelnöknek Künnle József királyi tanácsost. Az elmúlt év bevétele 1414 Ft 16 Kr. volt, kiadása pedig 864 Ft 40 Kr. Ez az előző évekhez képest nagyon kedvező eredmény volt, hisz az egyesület 549 Ft 76 Krz többlettel rendelkezhetett.⁴⁷ Az új választmány hamarosan elhatározta egy bizottság megszervezését, melynek feladata „ ingyenes népszerű felolvasások” megrendezése volt. A bizottság először március 14-én tartott gyűlést, amelyen eldöntötték, hogy a felolvasásokat március 24-től kezdik meg, vasárnaponként, délután 3-4 óráig. Egymás után mindig két felolvasást terveztek be, „lehetőleg élvezhetően csoportosítva”. Felolvasások megtartására a következő személyeket kérte fel a bizottság: Szentiványi Miklós, Dr. Bodor Tivadar, Dr. Künnle Tivadar, Nagy Károly, Arany Izor, Szylveszter Dénes, Vajna Vincze, Orbay Mátyás, Weisz Ignác, Szász Károly, Berecz Gyula, Málík József, Révay Lajos, Gyárfás Győző, Gyárfás Jenő, Bodor Domokos, Benke István, Csósz János, Horváth István, Nagy Géza, Veres Károly, Zajzon Béla, Zajzon Farkas, Bodola Sándor, Barthos István, Páll Károly, Csinády Lajos.

A felolvasásokat a kaszinó társalgótermébe tervezték, és remélték, hogy az estekre a helybeli

⁴¹ *Székely Nemzet*, 1883. január 9.; *Nemere*, 1883. január 11.

⁴² SCKN 1884, 5–9.

⁴³ CSEREY Zoltán – JÓZSEF Álmos 1999, 38.

⁴⁴ *Székely Nemzet*, 1885. január 20.

⁴⁵ Uo., 1885. április 28.

⁴⁶ Uo., 1887. február 1.

⁴⁷ Uo., 1889. március 5.

nőközönség is el fog látogatni majd. Céljuk a közönség ismereteinek bővítése és a hasznos időtöltés megszervezése volt.⁴⁸ A felolvasások 1889. március 24-én kezdődtek el, a társalkodóteremben. Az első felolvasást Gyárfás Győző „Háromszék földtani viszonyai” témában tartotta, őt követte ugyanazon este Eötvös K. Lajos a balladákról tartott felolvasásával.⁴⁹ A felolvasóesten megjelent Tompa Miklósné, Révay Lajosné, Potsa József főispán, Császár Bálint polgármester és számos vidéki értelmiségi. Bevezetőként a választmány alelnöke felvázolta a felolvasások célját. Utána Gyárfás felolvasta értekezését, *Víz és kő* címen, melyben ismertette Háromszék vizeit és ásványait. A felolvasást gazdag megyei ásványgyűjtemény bemutatása kísérte. A közönség tapsvihara és rövid szünet után Eötvös K. Lajos ismertette a német és magyar balladairodalom két remekét (Goethe: *Rege az elűzött és visszatért grófról* és Arany: *Szondi két apródja*). A szerző „kimutatta, hogy míg Goethe a balladáit tárgyából is románcokat alkotott, addig Arany a románc tárgyából balladát írt”. Azt est különösen nagy sikernek örvendett, olyannyira, hogy sokan már ülőhelyet sem kaptak a közönség körében.⁵⁰ A következő felolvasóestre március 31-én került sor. A rossz idő miatt ezen jóval kevesebben jelentek meg. Domján István a székek eredetéről addig folytatott vitákat ismertette, különös tekintettel Hunfalvy, Szabó Károly és Nagy Géza álláspontjára. Bartha Imre egy költeményt olvasott fel, *A rabonbán leánya* címen.⁵¹ A harmadik felolvasóestre április 7-én került sor. Azon Veress Károly olvasott fel *A természeti állapotban élő népek vallásáról* és Nagy Géza *A Székely nép eredetéről és alakulásáról*. Ez a felolvasás is nagy sikernek örvendett, nagyszámú közönséget csalogatva a kaszinó falai közé.⁵² A negyedik felolvasóestre április 14-én került sor. Ezen Horváth István gimnáziumi tanár a vízről tartott vegytani kísérletekkel kapcsolatos előadást, míg Kolozsváry Albert ügyvéd felolvasása *Egy eszménykép – a szeretet* volt.⁵³ A felolvasók nem részesültek fizetségben, de kiérdemelték a kaszinó nyilvános köszönetnyilvánítását, a sajtó révén. A novemberi felolvasáson Zajzon Farkas *A nap és családja* és Fejér Manó *Akik zavarólag hatnak a társadalmi életre* című előadásait hallgathatta a közönség.⁵⁴

1889-ben nagy veszteség érte a kaszinót, hisz elhunyt egyik tagja és volt elnöke, Künnle József.

Év végén az egyletnek 118 tagja volt, összevétele 1704,70 Ft, összkiadása 1216,35 Ft volt; könyvtár gyarapítására 206,55 forintot fordítottak, a helységek berendezésére pedig 130 forintot áldoztak.⁵⁵ Ez utóbbi kiadást a kaszinó helyiségeinek átrendezése és régi bútorok felújítása tették szükségessé. Addig csak két szobát használt ki az egyesület, de ettől az évtől lehetőség nyílt újabb két szoba használatára. Így a „társalgószoba” mellett lévő addigi „biliárdszobát” „olvasószobává” alakították, az addigi „olvasóhelyiséget” pedig „biliárd- és kártyázóhelyiséggé”. Innen nyitották meg a kaszinó bejáratát is, szeptembertől kezdődőleg pedig a kaszinó összes helyisége este 10-ig volt látogatható.⁵⁶ Az őszi felolvasóestek ciklusát november 17-én indították el. Azokra nem szedtek belépti díjat, és bármely tag részt vehetett rajtuk, az általuk bevezetett vendégek úgyszintén. November 17-én Gyárfás Jenő *Céhrendszer – szabad verseny*, Bánffy Farkas pedig *Jó tanácsok férjek és leendő férjek számára* címen tartottak felolvasást a kaszinó társalgó- és olvasótermében.⁵⁷ December 15-én Várkonyi Endre *Rokon vonások a nagy költők életéből*⁵⁸ címmel tartott felolvasást. Az 1890. január 26-án tartott közgyűlésen a régi tisztkart választották vissza, a régi elnök vezetésével. Császár Bálint azonban semmiképp nem akart újból elnök lenni, ezért újból lemondott, de közkívánatra végül csak elvállalta a tisztséget.⁵⁹ A titkár és gazda szintén megkíséreltek lemondani, de őket az újraválasztott elnök intette le. A tisztkar tehát így alakult meg: elnök Császár Bálint, alelnök Eötvös K. Lajos, igazgató Nagy Károly ügyvéd, titkárok Berecz Gyula és Domján István, pénztárnok Bartha József, könyvtárnok Bodola Sándor, gazda Barthos István, tiszteletbeli gazda Benkő Sándor. A gyűlés újból tiszteletbeli elnöknek választotta Potsa Józsefet, akit erre külön Eötvös K. Lajos királyi tanfelügyelő kért fel február 4-én. A felkérést a főispán elfogadta, és további támogatását ígérte az egyletnek.⁶⁰ Tavasszal folytatták a vasárnapi felolvasóestélyek ciklusát a kaszinó társalkodó- és olvasótermében. Ezt márciusban kezdte meg Dr. Künnle Tivadar és ifj. Gödri Ferenc. A felolvasásokra a vezetőség meghívta nemcsak a tagokat, hanem a felolvasások iránt érdeklődést tanúsító városi hölgyeket is.⁶¹ Áprilisban a felolvasásokat Bocskor Oszkár *Olaszország* című, néprajzi témájú, illetve Berecz Gyula *Az athleták kirándulásáról*

⁴⁸ Uo., 1889. március 17.

⁴⁹ Uo., 1889. március 23.

⁵⁰ Uo., 1889. március 28.

⁵¹ Uo., 1889. április 2.

⁵² Uo., 1889. április 7, 11.

⁵³ Uo., 1889. április 13.

⁵⁴ Uo., 1889. november 7.

⁵⁵ Uo., 1890. január 28.

⁵⁶ Uo., 1889. szeptember 7.

⁵⁷ Uo., 1889. november 17.

⁵⁸ Uo., 1889. december 15.

⁵⁹ A *Székely Nemzet* január 28-i száma így számol be erről: „... a közgyűlés kapacitálni kezdte az elnököt, ígértek eget-földet, még azt is, hogy a tarokkot kártyajátéknak nevezik ezután. Ez hatott”.

⁶⁰ Uo., 1890. február 6.

⁶¹ Uo., 1890. március 22.

a otfalvi cukorgyárhoz című előadásával folytatták.⁶² Ebben az évben a könyvvállomány gyarapítására 210 forintot fordítottak, hírlapokra és folyóiratokra 250 forintot, a gyarapodó állomány tárolására pedig beszerettek egy könyvszekrényt 110 Ft értékben. Az évet 548 Ft fölösleggel zárták, és az 1891-es költségvetésbe is 600 Ft fölösleget irányoztak elő. Ebből többek között a régi biliárdasztalt cserélték ki. Az 1891-es tisztújítás nyomán a választmány összetétele nem változott az előző évihez képest.⁶³ Az 1891. február 12-én tartott közgyűlés végén magánbeszélgetés során merült fel annak igénye, hogy a kaszinó társalkodótermét későbbi időpontig nyitva tartsák. Az egyesület vezetősége ki is adta a rendeletet, hogy a karbantartó ne zárja be a társalgószobát, és ne tessék eljeleni ki adott időben a kaszinó termeiben tartózkodókat, ha azoknak még kedvük van maradni. Így a kaszinótagoknak a továbbiakban lehetősége nyílt arra, hogy a társalkodóteremben kártyázás vagy újságolvasás után is eszmét cseréljenek, vitatkozzanak az aktuális problémákról.⁶⁴

1891. december 7-én Herrmann Antal néprajzkutató, a magyarországi néprajzi társaság megbízottja, titkára és szerkesztője a kaszinó kártyatermében *A néprajzról* című előadásában a társaság céljait mutatta be, megpróbálva felkelteni a közönség érdeklődését a néprajzi tanulmányok mint nemzeti ügy iránt.⁶⁵ A hallgatóságot főleg a diákok alkották, de jelen voltak előkelő hölgyek és a helyi és megyei közigazgatás képviselői is. December 20-án Domján István *A Székely Nemzeti Múzeumról*, br. Bánffy Farkas pedig *Metallotherapia* címen tartottak felolvasást.⁶⁶

1892-ben megtorpant a felolvasóestek iránt tanúsított érdeklődés, amit egyes helyiek rosszállónak, mások helyeslőleg nyugtáztak. A felolvasásokat a kaszinó nem a nagyközönségnek szánta – hozták fel érvként –, hanem a városi „szellemi intelligenciának”, amely igen tarka képet mutatott, hisz míg egyesek jártasak voltak több társadalmi kérdésben, mások viszont még az elemi dolgokat sem ismerték, következésképpen nehéz volt olyan felolvasóestet szervezni, amelyet a vegyes összetételű közönség élvezettel hallgatott volna végig. Így történhetett meg, hogy két-három alkalommal volt közönség, negyedik alkalommal azonban még felolvasó sem. Az elitnek szánt felolvasások helyett a helyi lapban cikkezők az egyszerű népies felolvasásokat ajánlották, vasárnap délutánra időzítve, természetrajzi, egészségügyi, történelmi, nyelvészeti témakörben. Ezek pedig olvasásra is buzdíthatók volna a népet, érveltek.

1893 márciusában a kaszinó dísztermében tartották a hagyományos helyi purim-bált. Időközben elnökváltás történt. Az új elnök Benedek János (1845–1920) sepsiszentgyörgyi közjegyző lett, aki az egyesület november 14-én tartott választmányi ülésén ünnepi beszédben emlékezett meg Jókai Mórról, és indítványozta, hogy ebből az alkalomból a kaszinó üdvözlő feliratban fejezze ki ragaszkodását a nagy székelybarát író iránt. A választmány elfogadta a javaslatot, és elhatározta, hogy az üdvözlő felirat elkészítését Gyárfás Jenő festőművészre bízta, aki lehetőleg Jókai székely tárgyú regényeiből merített motívumokkal kellett azt elkészítse. Ugyanazon a gyűlésen elhatározták, hogy megrendelik Jókai műveinek díszkiadását.⁶⁷ A felirat szövegét Csósz János gimnáziumi tanár fogalmazta meg. Az okmány címlapján a következő felirat szerepelt: „Jókai Mór ötven éves jubileumára. A Sepsiszentgyörgyi Kaszinó. 1893. január 6-án”. A címlapon a Bálványosvár egy része van megörökítve. A másik oldalon „Üdv a Földön és Égben” felirat bontakozik ki a felhőkön lengő Génusz által tartott palmaág alól. A felső jobb oldalon díszes menet, elől ifjú hölgyek csoportja koszorúkat visz a költőnek, alatta pedig „Murillo-arcú” angyalok osztják a virágot, s repülve sietnek hódolni a költő felé. A Génusz alakja alatt „Jókai-mondások” található. A lap bal felőli sarkában az „Első ércangyal” felirattal az ágyúöntő-műhely, hol Gábor Áron öntötte harangokból első ágyúit. Odébb jobb felől egy kis négyszögben egész csatakép látható: a kökösí híd, háttérben a Délkeleti-Kárpátokkal, lovasság és Gábor Áron alakja, akit két tiszt támogat. A harmadik oldal fejlécét a Szent Anna-tó legendának szentelték. Ezen az oldalon található Jókai Mór arcképe is, egy bíborkeretes medalionban. A fejléc alatt a kaszinó közgyűléséből található egy jelenet, felismerhető arcképekkel, mellette a szövegíró és képzőművész miniatűr képei. A lap nagy részét a felirat szövege foglalja el, amelyet Benedek János kaszinóelnök és Darvas Lajos titkár írt alá.⁶⁸ (4. ábra.) A feliratot elküldése előtt kiállították 8 napi közzemlére is, és végül 1894 januárjában küldték el, Sepsiszentgyörgy üdvözlő feliratával együtt, és a sok emléktárgy között fel is keltette a pesti közönség figyelmét, amint írja a *Pesti Napló*.⁶⁹

1893-ban elhunyt a kaszinó két tagja: Bikfalvi Ferencz és Sebestyén Sándor. Az egyesületet elhagyta 15 tag, és csak 9 új tag lépett be, így 137 taggal számolhattak erre az évre. A könyvtár 212 Ft értékű

⁶² Uo., 1890. április 5.

⁶³ Uo., 1891. február 14.

⁶⁴ Uo., 1891. február 15.

⁶⁵ Az előadás szövegét lásd a *Székely Nemzet* 1891. december 10-i számában.

⁶⁶ Uo., 1891. december 19.

⁶⁷ Uo., 1893. november 17.

⁶⁸ A felirat szövegét lásd a *Székely Nemzet* 1893. december 23-i számában.

⁶⁹ Uo., 1894. január 10.

eredeti és fordított művel gyarapodott, a hírlapok és folyóiratok száma 23-ról 27-re szaporodott. A kaszinó egyetlen gondját a tagsági díjjal tartozók jelentették, akiket írásban szólítottak fel kötelességük teljesítésére. Az elmaradt tagsági díjak ellehetlenítették a tagok növekvő igényeivel párhuzamos helyreállításokat, javításokat és beruházásokat.⁷⁰

Az 1894-es évet a kaszinó tisztújítással kezdte, visszaválasztva az előző évek választmányát, Benedek János elnök vezetésével.⁷¹ A Sepsiszentgyörgyi Kaszinó ez év októberében csatlakozott az Egri Kaszinó határozatához, mely elítélte a párbajt, kijelentvén, hogy az el nem fogadható eszköz a kaszinótagok között kirobbant konfliktus kezelésére „derék lépés, elszánt kezdeményezés az ósdi társadalom csökönyös előítéleteivel szemben. Bizonyos lelki bátorságot tanúsító határozat, amely felemelőleg hat minden gondolkodni tudó férfi erkölcsi érzésére”.⁷² A városi tanács 1894-től fel szeretne volna emelni a kaszinó bérköltségét 200 forintra, de a költségvetés elfogadásáról tartott szavazáson a városi képviselőtestület visszatért az eredeti 100 forint összegre.⁷³ A kaszinó választmánya augusztusban kéréssel fordult a városi képviselőtestülethez, melyben a kaszinóhelyiségek padlózatának, ajtóinak, ablakai kijavítására és kifestésére kért engedélyt a tulajdonos képviselőtestülettől, saját költségén. Engedményként annyit kért, hogy a bérleti szerződést 100 forintos bérösszegben kössék meg még hat évre, tehát 1900-ig. A városi képviselők egyhangúan elfogadták a javaslatot, azzal a feltétellel, hogy a helyiségek javítását az egyesület hajtsa végre. Annak felügyeletét a polgármesterre bízta.⁷⁴ Abban az évben a kaszinó játéktérme 8 új játszósztallal bővült, a régi díványokat és székeket pedig új huzattal vonták be. A könyvtár bővítésére 100 forintot fordítottak, 24 folyóirat és újság állt az olvasók rendelkezésére. A tervbe vett javítások fedezésére, 1895-re a költségvetésbe 400 forintot hagytak jóvá. Ebből modern igényeknek megfelelő átalakításokat terveztek. Az elmaradt tagsági díjak begyűjtése érdekében a vezetőség erélyes intézkedéseket hozott. Ennek köszönhetően az előírányzott 1590 Ft bevétel 1733,32 forintra emelkedett, a kiadások 1276 forintra rúgtak, tehát az év végén 456,99 Ft maradt a pénztárban. A tagságot illetően: 27-en léptek ki az egyesületből, és 27-en léptek be. A kilépők a városból való eltávozásuk miatt adták fel tagságukat. Két tag, Barthos István és Várkonyi Endre tanügyi alkalmazottak elhunytak. A kaszinó régi szolgáját a vármegyénél alkalmazták, így helyette versenyvizsgával Nagy

Lajost és feleségét szerződtette az egyesület, akik 1894. október 1-jétől léptek munkába.⁷⁵ 1895 februárjában meghosszabbították az addigi vezetőség mandátumát: az elnöki teendők ellátásával továbbra is Benedek János közjegyzőt bízták meg, alelnöke Gödri Ferenc nyugalmazott járásbíró, titkára Darvas Lajos királyi mérnök, igazgatója Bogdán Arthur takarékpénztári vezérigazgató, pénztárnoka Bartha József adóhivatali pénztárnok, könyvtárnoka Bodola Sándor polgári iskolai tanító, gazdája Vitályos Gyula rendőrkapitány lettek.⁷⁶ 1895-ben mintegy 1000 kötetével a kaszinót a város könyvtárral rendelkező intézményei közül a harmadik helyre sorolták. Az első és második helyen a Székely Mikó Kollégium és a Székely Nemzeti Múzeum állt.⁷⁷ 1895-ben fejezték be azokat a munkálatokat, amelyek során a kaszinósobákat felújították, a könyvtár fejlesztésére közel 100 forintot fordítottak, 28 folyóiratot és újságot rendeltek meg. A tagsági díjakat is sikerült begyűjteni a tagoktól, ennek köszönhetően 404,34 Ft megtakarítást értek el év végére. Az egyesületből kilépett 6 személy, belépett 18 új tag.⁷⁸

1900-ban fogalmazták meg először a kaszinó házszabályait is, amelyek a kaszinó szolgáltatásait használókra vonatkozott. A könyveket a következő szabály értelmében kölcsönözték ki: „kivitt könyvek helyben lakók által két hét, vidékiek által 4 hét alatt viaszállítandók. Ezen időn túl minden mulasztási napra minden kötet után 2 fillér késedelmi díj fizetendő. Helybeli tag egyszerre 3 kötetnél, vidéki 5 kötetnél többet a fennakadás elkerülése végett ki nem vihet. Tekintettel a könyvek nagymérvű használatára, azok kezelésére otthon gond és figyelem fordítandó, s azok borítékba helyezve olvasandók. Az, ki a könyvet nagymértékben elpiszkítja, megsérti vagy hiányos tartalmúvá teszi, vagy az, aki a könyvet viaszállítani nem tudja, teljes kártérítéssel tartozik, ha pedig egy több kötetű munka egyik kötetét visszaadni nem tudná, vagy az egész munkát megfizeti, vagy a hiányolt kötetet megszerezni s a többiekhez hasonlóan beköttetni tartozik. A könyvek befirkálása, jegyzetekkel ellátása tilos. Ki pedig a közérkölciséget sértő rajz vagy írást vezet be azokba, az bírságnak, esetleg a tagok sorából kitörülésének teszi ki magát. Aki a könyvek használatára vonatkozó rendelkezéseket be nem tartja, a könyvtár használatától a választmány által eltiltható”.⁷⁹

1900-ban új alapszabályokat fogalmaztak meg a kaszinó számára. Ebben egyetlen hivatalos használati nyelvként a magyart szabták meg. A tiszteletbeli tagok a rendes tagoknak járó összes jogot gyakorolhat-

⁷⁰ Uo., 1894. február 5.

⁷¹ Uo., 1894. január 31.

⁷² Uo., 1894. október 22.

⁷³ SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 114, f. 147; cota 116, f. 47.

⁷⁴ Uo., cota 117, f. 43.

⁷⁵ *Székely Nemzet*, 1895. február 23., 2–3.

⁷⁶ Uo., 1895. február 22, 3.

⁷⁷ Uo., 1895. április 12, 1.

⁷⁸ Uo., 1896. január 29, 2.

⁷⁹ SCH 1900, 14. §.

ták, tehát szavazhattak is az egyesület közgyűlésein. Az új alapszabály szigorú megszorításokat tartalmazott a tagsági díj befizetése, illetve be nem fizetése esetén. Azokat a tagokat, akik kétévi hátralékukat a vezetőség által küldött figyelmeztetés után 30 nap alatt sem fizették ki, a kaszinó tagjainak sorából kizárták. Ha ez megtörtént, a kaszinó bíróság útján kérhette a hátralék behajtását. A vendégek esetében külön kategóriát állapítottak meg, ez a felsőbb tanintézetek hallgatóira vonatkozott, akik a városban tartózkodtak a vakáció ideje alatt. Megjelenik egy új fejezet is, „a casino vagyona és jövedelme” címen, amelyben rögzítették, hogy az alapvagyon az ingatlanok, könyvtár, egyéb ingóságok és esetleg ajándékok képezik; jövedelemforrása pedig tagsági díjak, tókéik jövedelmei, egyéb bevételek és ajándékok. A közgyűlés hatáskörének leírásában nem történt lényeges módosulás. Az igazgatóválasztmány tagjainak sorában megváltoztatták egy választott hivatal elnevezését: a jegyzőből titkár lett. Az egyesület elnökének hatásköre az előző alapszabályban nagyon szűk volt, szinte csak a köz- és választmányi gyűlések egybehívása volt a jogköre. Az 1900-as alapszabályban az elnök hatásköre megnövekedik: szerződést írhatott alá a közgyűlés utasítása vagy utólagos jóváhagyása mellett, 40 korona erejéig utólagos jóváhagyással utalványozhatott, valamint a közgyűlés elé terjeszthette a választmányi jelentéseket és indítványokat. Az igazgatóválasztmány testülete kapott egy új feladatot, és pedig az elmúlt év működéséről a közgyűlés elé évi jelentés betérjesztése. Ezt az előző években az egyesület jegyzője, illetve titkára látta el. Az új alapszabály erősítette a választmány döntési hatáskörét, és eltérően az előbbi alapszabálytól a kisebbség ellenvéleménye nem vétőzhatt meg egy-egy döntését, azt csak jegyzőkönyvileg könyvelték el. Átfogalmazták az igazgató hatáskörét, aki ezentúl ellenőrző szerepet kapott a házszabályok betartását, a könyvtárnok és gazda működését illetően. Felléphetett a rendsértések és a nem megfelelő viselkedés ellen, kezelte a tag- és bejelentések könyvét, fogadta a bevezetett vendégeket. A tagok névsorának nyilvántartása a pénztárnoktól átkerült a titkár hatáskörébe, a pénztárnok pedig csak pénzügyi nyilvántartást vezetett, elveszítve azon jogát, hogy saját belátása szerint költsön bizonyos összeget. Ehhez ezután minden esetben a választmány utasítása, beleegyezésére volt szükség. Újdonságként és könnyítésként jelent meg az új szabályzatban, hogy a titkár, pénztárnok, könyvtárnok és gazda mentesek voltak a tagsági díj fizetése alól.⁸⁰

A kaszinó könyvtárának névjegyzéke 639 kötettel szaporodott. Többek között Dosztojevszkij, Tolsztoj,

Maupassant, Mark Twain, Gárdonyi, Bródy, Paul de Kock műveivel bővült, ami természetesen azt jelentette, hogy az évek során a kaszinó nagy gondot fordított az új művek beszerzésére.⁸¹

1901-től a bér összege még 200 korona volt, az új pénznemmel való 1:2 értékaránynak megfelelően, de 1902-től a képviselő-testület elfogadta a tanács javaslatát, hogy emeljék fel 300 koronára.⁸² Ez a bérleti összeg maradt 1904. április 24-ig, amikor a képviselő-testület 400 korona összeget kívánt megszabni.⁸³ Lévén, hogy a Kaszinó bérleti szerződése 1900-ig tartott, és azt a század első éveiben nem hosszabbították meg, rendezni kellett ezt a problémát. Ebben az időben költözött át a városi tanács a régi városházáról az addig a dohánygyárnak bérbe adott helyiségbe. Az új bérleti szerződés tárgyalására 1903 szeptemberében került sor, pontosabban a szeptember 17-én tartott rendkívüli képviselő-testületi közgyűlésen. Az ekkor bemutatott szerződés szerint az egyesület székhelyként a Székely Mikó Kollégium és a városháza közötti emeleti helyiségeket jelölte meg a város, a díszterem mellett található ún. „árvaszéki szoba” kivételével. Ez utóbbit is használhatták, amíg a díszteremből megépítették a kijáratot, illetve lejáratot. A tanács átengedte továbbá a padláhelyiséget, a tanács udvarterét, a városi tanács udvarára nyíló tűzoltószínt és két mellékhelyiséget, amelyből az egyik használatát a tanács bármikor visszaigényelhette. A padláhelyiséget csak akkor vehették igénybe, ha azt a tanács kiürítette. A kibérelt épületrészbe vezető régi falépcsőt a kaszinónak kötelessége volt kicserélni kőlépcsőre, saját költségén és a szerződés mellékletében foglalt költségvetési és építési tervnek megfelelően. Ugyanakkor az összes ajtókat, ablakokat, padlózatot is ki kellett javíttassa vagy cserélje. A bérlőnek jogában állt az udvart fákkal beültetni és közlekedésnek megfelelővé alakítani. A nagy vendéglő udvarán található fászín képezte a határt a vendéglő és kaszinó udvara között, a fennmaradó bekerítetlen részt szintén a kaszinónak kellett bekerítenie, saját költségén. A kaszinóhelyiségek alatt levő pincéket a város kereskedőknek adta bérbe, ezért a kaszinó szabad hozzáférést kellett biztosítson ezekhez. A kaszinó továbbá köteles volt a díszteremből egy biztonsági lépcsőt építeni, amely kiszolgálta az árvaszéki szobát is. A padlásfeljáratnak, illetve a biztonsági lépcső elkészítési költségeinek felét a város vállalta magára. Az illemhelyek takarítását a kaszinónak kellett magára vállalnia, 50 korona értékben. A kémények tisztítását a város, a kályhák pucolását pedig a bérlő kaszinó kellett hogy rendezze. A bérleti időt 15 évre szabták meg, 1904. január 1-jétől 1918. december 31-ig, évi 400 korona

⁸⁰ SCA 1900.

⁸¹ PÁL Judit 2003, 507.

⁸² SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 124, f. 35.

⁸³ Uo., cota 126, f. 46.

összegben.⁸⁴ Az új helyiségben a kaszinónak alkalmazkodnia kellett a körülményekhez, így például annak ellenére, hogy a tanács felkérte az egyesületet, a kaszinóhelyiségekből nyíló vészkijáratot és az ott levő kis szobát tegyék szabaddá, a vezetőség kieszközölte, hogy az illető szobába beköltöztethessék a kaszinószolgát. A tanács engedélyezte az intézkedést, amennyiben a kijáratot szabaddá teszik.⁸⁵ Az egyesület új székhelyének felújítási munkálatait (festés, a játszó-, olvasó- és társalgóterem újrabútorozása) Végh Endre tanár felügyelte, neki köszönhetően a régi füstös helyiségek helyett „a városnak végre-valahára egy modern kaszinója lett, mely nemcsak a tagok, de az idegen vendégek teljes elismerését is ki fogja érdemelni” – írta a Székely Nemzet.⁸⁶ Ugyanakkor meg kell említenünk az addigi kaszinóterem sorsát is, amelyeknek a kibérlését 1903 szeptemberében Mendel Mátyás és neje, Löwy Gizella kereskedők kérték. A város rábólintott az ajánlattevésre, és 400 korona értékben kiadta azt a kereskedőnek, már 1904. január 1-jétől, egészen 1905. április 30-ig, amikor életbelépett a nevezett kereskedővel kötött szerződés még két helyiségre (a városi nagy vendéglő és egy kisebb kocsmá) a volt kaszinóhelyiségeken kívül.⁸⁷

1899-ben a tagsági díjat fizető rendes tagok száma 128 személy volt, a kaszinó könyvtára 1100 kötet tartalmazott. Az 1900-ban készült könyvjegyzéket 1904-ben bővítették ki. Regények és novellák – 472 könyv; fordítások – 256; költemények, irodalomtörténet, színművek – 62; bölcsélet, esztétika, művészet – 7; történelem, emlékirat, régészet, egyéb tanulmányok – 77; földrajz, utazások, természettudományok – 31; politika, statisztika, közgazdaság – 27; folyóiratok – 7; a vegyes kategória alatt 26 kiadvány szerepelt. A 965 könyv, füzet vagy folyóirat több kötetben volt, tehát a könyvtár több mint 1000 kötettel rendelkezett ekkor is.⁸⁸

1905 februárjában vezetőségváltás történt a kaszinó élén. A több mint egy évtizedig elnökséget viselő Benedek János a február 15-én tartott közgyűlésen kijelentette, hogy azt tovább semmi szín alatt nem vállalja, és kérte a tagokat, hogy az új alapszabály előírásai alapján válasszák meg az új vezetőséget. Így lett az egyesület elnöke Bogdán Arthur takarékpénztári igazgató, alelnöke id. Gödri Ferenc nyugalmazott királyi járásbíró, igazgatója Végh Endre főgimnáziumi tanár, titkára Dr. László Ferenc főgimnáziumi tanár, pénztárnoka Bartha József magyar királyi adótárnok, könyvtárosa Bodola Sándor polgári iskolai tanár, segédkönyvtárosa Nagy Mózes géptulajdonos,

gazdája id. Koréh István. Ezek közül Bogdán Arthur és Végh Endre jutottak új pozícióba. Választmányi tagok lettek Fejér Manó, ifj. Gödri Ferenc, Schweikofszky Gusztáv, Dr. Künnle Tivadar, Nagy György (erdőmester), Tóth Endre, Koréh Endre és Könczei Benedek.⁸⁹ 1906 februárjában a kaszinó közgyűlésén újraválasztották a régi vezetőségi tagokat. Új tisztviselő csak a pénztárosi állásnál jelent meg. Ezt a feladatot Vajna Mihályra bízta, Bartha József helyett, aki 27 éven át dolgozott a kaszinó kötelékében.⁹⁰ 1907-ben a vezetőség Dr. Künnle Tivadar és Dr. Kiss Ferenc személyével bővült. Előbbi id. Gödri Ferencet helyettesítette az alelnöki székben, utóbbi pedig Dr. László Ferencet a titkári funkcióban. Bartha József, Dr. László Ferenc csak a választmányban vállaltak szerepet. Dr. Bene Istvánt szintén a választmány tagjának választották meg.⁹¹

1907 telén a kaszinó újból próbálkozik társas összejövetelek szervezésével. Az első „családias jellegű estélyt” február 6-ra szervezték, saját székhelyükön. Az estély műsora a következő volt: *Nyitány* – a *Tell Vilmos* című operából (előadta Kozák Dávid és zenekara); felolvasott Dr. Künnle Tivadar; vonósnegyes Beethoven-szimfóniából (előadták: Beőr Kálmán, I. hegedű; Schmidt Frigyes, II. hegedű; ifj. Benkő Gyula, viola; Dr. Fogolyán Kristóf, cselló; mindannyian kaszinótagok); szavalt Dr. Sándor Arthur; tánc.

Az estély a kaszinó tagjainak és az általuk bevezetett hölgyvendégeknek szólt csupán, a szűkös körülmények miatt. A férfiak 2 korona részvételi díjat fizettek. Az estélyre az étkezést a választmány biztosította, részben felajánlott ételekből, csupán az italok árát kellett a résztvevőknek kifizetni, az estély jelszava pedig az „egyszerűség” volt. Az estély a tudósítások szerint nagy sikernek örvendett. Ebben nem kis érdeme volt Végh Endre igazgatónak és a helyi nőszövetség tagjainak (Benkő Pálné, Ferencz Lajosné, Marosy Ferencné, Kelemen Lajosné). A kaszinó olvasó-, társalgó-, és játszóterme étkezőhelyiséggé változott pár órára, a biliárdszobában az italokat szolgálták fel, és a könyvtár „toaletté” vedlett át. Ekkor hangzott el Dr. Künnle Tivadar emlékezetes felolvasása a kaszinó kezdeti éveiről. A felolvasás elején a hű kaszinótag kissé humorosan a véleményét is kifejezte a kaszinó fontosságáról, mondván: „a kaszinó, ha kellő színvonalon áll, nagy jelentőségű társadalmi intézmény, s így múltja, jelene és jövője szempontjából egyaránt kell hogy a társadalom érdeklődésének tárgya legyen, s azt hiszem, el is jutottunk oda, hogy ma már nem is tekinti a közönség a kaszinót pusztán az otthont

⁸⁴ Uo., f. 64–66.

⁸⁵ SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 93, f. 13, 18–19.

⁸⁶ *Székely Nemzet*, 1904. január 1., 5.

⁸⁷ SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 93, f. 76–77, 83–84.

⁸⁸ SKKN 1905.

⁸⁹ *Székely Nemzet*, 1905. február 17., 3.

⁹⁰ Uo., 1906. február 12., 3.

⁹¹ Uo., 1907. január 28., 3.

kerülő férfiak menedékházának, a zugkártyások és zugpolitikusok tanyájának. Ma már a köztudatban megszilárdult a felfogás, hogy a kaszinónak magasabb célja és rendeltetése van a társadalomban. Mint szórakozóhely is a szolid emberek szolid szórakozásának célját kell szolgálja, emellett pedig hírlapjainak, folyóiratainak, könyvtárának segítségével kulturális elhivatást is kell betöltsön. Szerény véleményem szerint a kaszinónak mint intézménynek legnagyobb jelentősége abban áll, hogy a legkülönbözőbb állású, foglalkozású, gondolkozású embereknek találkozási helye. Egy semleges központ a társadalomban, egy az ismerkedést és egymás megismerését előmozdító intézmény... Mert a kaszinó ugyan politikával nem foglalkozik, de a hazafias érzés ápolása a kaszinó feladatai közé tartozik”.⁹²

1907. február 15-én a kaszinó igazgatóválasztmányi gyűlésén a városi nagy vendéglő kaszinóudvarát is érintő kiterjesztéséről tárgyaltak.⁹³ Ujhelyi Adolf városi vendéglőbérlet a városi tanácsnak bejelentette, hogy további hat évre bérbe kívánja venni azt, és ki szeretné bővíteni egy kávéházzal. Ennek az építési munkálatai azonban a kaszinó által bérelt udvarát is érintették. Az 1907. március 23-án megtartott városi tanácsi gyűlésen a felek egyeztetése folytán a kaszinót képviselő Bogdán Arthur azzal a feltétellel egyezett bele az építkezések megkezdésébe, ha a vendéglős a kaszinó részére megmaradó épületrész előtti teret lapos földdel beföldi, azt terrasszá alakítja át, amire székek és asztalok helyezhetők el, és mintegy kinti korláttal ellátott társalgóként lesz használható. Mindennek költsége pedig a vendéglőst terhelte ellenszolgáltatásként az elfoglalt udvarrészt. Az egyezés így megszületett, és a jóváhagyások után a vállalkozó elkezdte az építkezést. A kérés csak annyiban változott, hogy a bádoföld helyett ún. „facement” földet javasoltak, szilárd aszfalt vagy beton burkolattal.⁹⁴

1907 áprilisában parázs vita robbant ki a sepsiszentgyörgyi *Független Székelység* és a *Székely Nép* szerkesztősége között. Ebbe a vitába a kaszinó is belekeveredett egyes tagok politikai hovatartozásának kinyilvánítása miatt. A vita részleteit nem ismerjük, ám annyi biztos, hogy Végh Endre volt lapszerkesztő bizonyos sérelmei is hozzájárultak a vitához. Az ügy kapcsán a kaszinó közgyűlést hívott össze április 25-re. Ezen az elnök bejelentette lemondási szándékát, megbeszéltek Dr. Nagy György indítványát, melynek értelmében kérték a *Székely Nép* lapnak a kitiltását a kaszinóból.⁹⁵ A nagy közönség előtt megtartott közgyűlést Künnle vezette. Első-

ként Bogdán Arthur lemondását jelentette be, és maga helyett a megye főispánjának, Elekes Bélának a megválasztását javasolta, amit az egybegyűltek el is fogadtak. Ezután a csíkszentmártoni képviselő indítványát tárgyalta a gyűlés, melyben az kérte, hogy az újságot tiltsák ki az egyesületből, mivel hangvétele „nemzetellenes” és „hazafiatlan.” Az indítvány mellett kardoskodott még Mélik Endre, a *Székely Nép* volt főszerkesztője, Dr. László Ferenc, Dr. Koréh Lajos és maga Végh Endre. Az indítvány visszavonása mellett foglaltak állást Szász Béla és Zayzon Ferenc főgimnáziumi tanárok, Kupferstich József. Ez utóbbi azt javasolta, hogy a további viták elkerülése érdekében ne szavazzák meg az indítványt, és térjenek napirendre. A vita végül alapszabályvitába csapott át, hogy milyen módszerrel lehet a kérdést eldönteni. Mivel ebben az ügyben nem lehetett titkos szavazást tartani, csak a nyilvános szavazás maradt. Ez pedig sok tagnak az eltávozását okozta a teremből. Végül csak hatan szavaztak a napirendre térés mellett, a többiek pedig azonnali döntést kérték. A nyilvános szavazáson 16 szavazatot gyűjtöttek be a lapellenesek (köztük Dr. Bene István országgyűlési képviselő és az egyesület elnöke) és 22 szavazatot a lappártiak, így a *Székely Nép* maradt az egyesület olvasósobájában.⁹⁶

1908 tavaszára a Ganz-féle villamos részvénytársaság jóvoltából a városban elkészült a közvilágítás, és a villanyvezetékek elhelyezése. Így jutottak villanyberendezéshez a kaszinósobák is. A helyiségek villanyberendezését a város költségvetéséből fizették ki, az egyesületet ennek évi 10%-os törlesztésére, valamint a villanymérő órák árának megtérítésére kötelezték.⁹⁷ Október 29-én a kaszinó közgyűlése új elnököt választott.⁹⁸ 1910. január 27-én Meczner Béla főispán elnökletével tartották meg a közgyűlést. Az évet 126 taggal kezdték meg, bevételük 1909 végén 3381,11 korona, kiadásuk pedig 3215,16 korona volt, összvagyonuk 6252,55 koronára volt tehető – tudjuk meg a titkári jelentésből. A gyűlés a tagsági díjat 20 koronában állapította meg. A tisztújítás során újraválasztották az elnököt, annak ellenére, hogy az bejelentette, hogy hamarosan távoznia kell a vármegyéből. A közgyűlés új titkárt (Sipos Dezső), új gazdát (Beke Árpád) szavazott meg. A választmányba ezúttal nem került be Dr. László Ferenc.⁹⁹ 1911-ből szerzünk tudomást arról, hogy a kaszinó elárverezi napilapjait és élclapjait. Előbbieket kilószámra, utóbbiakat évfolyam szerint bocsájtották áruba, azok kikiáltási ára az előfizetési díj negyede

⁹² Uo., 1907. február 1., 2; február 8., 1; február 9., 2.

⁹³ Uo., 1907. február 16., 2.

⁹⁴ SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 131, f. 31–32.

⁹⁵ *Székely Nép*, 1907. február 20., 3.

⁹⁶ Uo., 1907. február 27., 2.

⁹⁷ SÁL, Fond 14, Inv. II/1, cota 132, f. 7, 17.

⁹⁸ *Székely Nép*, 1908. október 24., 2.

⁹⁹ Uo., 1910. január 29., 3.

volt.¹⁰⁰ Az évet 3320,98 korona bevétellel, 3059,1 korona kiadással zárták.

1912. január 25-én a kaszinó igazgatóválasztmánya, mivel a tagok kedvében szeretett volna járni, elhatározta, hogy ha a nagyközönségnek szánt felolvasó esteket nem is éleszti újra, legalább az egyesületi tagok családja és azok ismerősei számára sajátos házi estélyeket rendez. Az első ilyen február 1-jére tervezték, és nem titkolták azt sem, hogy ebből hagyományt akarnak csinálni: „Örömmel üdvözljük ezen szép tervet, mely különösen utóbbi években valósággal szétszakadt társadalmi életünkben mint első fecske jelentkezik arra a kedves és elismerésre méltó célra, hogy a társadalmi bizalom és kedves érintkezést ismét a régi életre keltse”. Így üdvözölte a *Székely Nép* az új tervet. A rendezőbizottság rövid műsorról gondoskodott, az étkezést és az italokat pedig a *Székely és Lusztig féle* városi nagy vendéglő biztosította.¹⁰¹ Annak ellenére, hogy a műsor Bene Istvánnak egy felolvasásából állt, a nőkérdésről, az estély nagyon jól sikerült, főleg a nagyszámú érdeklődőnek köszönhetően. A megjelentek között találjuk: Bogdán Andornét, Bodola Sándornét, Dr. Bene Istvánnét, Dr. Benedek Jánosné, Benkő Gyulánét, Dr. Daday Vilmosné, Dr. Ferencz Lajosné, Dr. Fogolyán Kristófnét, Dr. Király Aladárnét, Dr. Kiss Ferencné, Dr. Künnle Tivadarnét, Künnle Iluskát, Malmos Andornét, Ötves Pálnét, Petkó Valérné, Ütő Áronné, Vajna Istvánnét, Veres Rózsikát, Végh Endrénét, Zayzon Ferencné és férjeiket, Simó Erzsikét, Révész Györgyikét, Daday Hajnát, Dr. Zentai Leót, Császár Gyulát, Krizsik Alajost, Altmann Manót, Hajnyik Arthurt, Dr. Marton Gyulát, Petrás Györgyöt, Rákossy Jánost, Dr. Sándor Arthurt, Vajna Mihályt, Zathureczky Álmost. Az estély alkalmával összesen 31 korona adomány gyűlt össze a kaszinói könyvtár számára.¹⁰² A következő estélyt március 16-ára tervezték, Dr. Bene István szervezésében.¹⁰³ Ezen már kevesebben vettek részt, de a beszámoló szerint a megjelenteknek élményt jelentett Végh Endre tanár szellemes előadása és Dr. Tusa Gyula hegedűjátéka.¹⁰⁴

Az 1914-ben kiadott névjegyzéket vizsgálva megállapíthatjuk a könyvtár gyarapodását. Regények és novellák – 692; fordított regények és novellák – 291; bölcselet, esztétika, művészet, folyóirat, vegyes – 67; történelem, emlékirat, régészet, tanulmányok – 90; földrajz, utazás, természettudomány – 38; politika, statisztika, közgazdaság – 18. Összesen tehát 1196 kiadványról beszélünk, amelyek közül egyesek több kötetben jelentek meg.¹⁰⁵

Az 1916-os román betörés a kaszinó tevékenységében is kényszerszünetet jelentett, menekülni kellett. 1917. május 17-én tarthatott újra a választmány gyűlést, amelyen az addigi tevékenység fokozatos folytatása mellett döntöttek, a lehetőségekhez mérten. Egyelőre az épület nélkül maradt Székely Mikó Kollégiumnak engedték át a kaszinószobákat, sőt egyes osztályoknak engedélyezték, hogy a tanév végéig ott maradjanak. Ugyanakkor május 15-től kezdve minden délután 2 órakor, a tanítás után az olvasó- és társalgótermet megnyitották a tagok előtt. Megrendelték a hírlapokat, és bizottságot neveztek ki az 1916-os számadás megvizsgálására és a román betörés által elszenvedett károk számbavételére. Végül elhatározták, hogy június elejére közgyűlést hívnak össze,¹⁰⁶ amelynek megtartásáról azonban nem találunk információt a forrásokban. A Kaszinót a katonai hatóságok bezáratták. Megnyitására pontosan három év után kerülhetett sor, 1920 májusában, Dr. Pop László új prefektusnak köszönhetően, aki így szeretne volna megnyerni a sepsiszentgyörgyiek bizalmát. A prefektus Bukarestben intézkedett, hogy engedélyezzék az újbóli megnyitást.¹⁰⁷ A Kaszinó szeptember 12-én tartotta meg közgyűlését. Ezen a tagok szinte teljes számban megjelentek. Dr. Künnle Tivadar elnök – aki valószínűleg Meczner Bélát váltotta az elnöki székben – nyitotta meg a közgyűlést, beszámolva az utóbbi éveknek a kaszinót érintő történéseiről. Megemlékezett a Kaszinó halottairól, Papp Lajosról, Dr. Bene Istvánról, Antalffy Elekről és Benedek János egykori elnökről. A tisztújítást br. Szentkereszty Béla korelnök elnökle alatt tartották meg: elnök maradt Dr. Künnle Tivadar, alelnök Nagy György, igazgató Végh Endre, titkár Dr. Keresztes Károly, pénztáros Vass Károly, gazda Novák János, könyvtáros Nagy Mózes, segédkönyvtáros Péter Lajos, választmányi tagok lettek Dr. Hindléder Jenő, Jancsó Gábor, Dr. Benedek Zoltán, Császár Gyula, Dr. László Ferenc, Pap János, József Lajos, Vajna Miklós, Ütő Áron, Csekme Károly, Kovács Kálmán, Dr. Kovásznay Gábor. A választás után az egyesület megnyitása időpontjának megvitatására került sor. Az évi 22 000 korona költségvetés-előirányzatot figyelembe véve úgy gondolták, hogy a várható bevétel nem biztosítja a kaszinó anyagi létét, ezért a megnyitást későbbre halasztották.¹⁰⁸

A megnyitás végül 1921. június 1-jétől vált lehetségessé. A vezetőség úgy gondolta, hogy az évente 120 lejben megállapított tagsági díjak elegendő anyagi alapot nyújtanak a kaszinó fenntartásához. Más

¹⁰⁰ Uo., 1911. február 9., 3.

¹⁰¹ Uo., 1912. január 16., 3.; január 27., 4.

¹⁰² Uo., 1912. február 6., 3.

¹⁰³ Uo., 1912. március 12., 3.

¹⁰⁴ Uo., 1912. március 19., 3.

¹⁰⁵ SKKN 1916.

¹⁰⁶ *Székely Nép*, 1917. május 9., 2.

¹⁰⁷ Uo., 1920. május 21., 3-4.

¹⁰⁸ Uo., 1920. szeptember 13., 2-3.

városokban már korábban megnyíltak az ideiglenesen bezárt kaszinók – hangoztatták: „Minden intelligens ember érzi már régen annak hiányát, már azért is, mert a mai drága viszonyok mellett nehezen tudja a kávéházi és újságárakat megfizetni, míg a Kaszinóban havi 10 lejért nagyszámú újságot olvashat, használhatja a gazdag könyvtárt, biliárdozhat, olcsón uzsonnázhatik”. Kihangsúlyozta a vezetőség, hogy az alapszabályok szerint tilos a politizálás. Az elnök továbbra is Dr. Künnle Tivadar maradt, és a titkár és gazda személye sem változott.¹⁰⁹ Az egyesület élete beindulni látszott, 1921-ben a megye prefektusa arra biztatta a vezetőséget, hogy az alapszabályokat fordítsák le román nyelvre, és küldjék be Bukarestbe jóváhagyás végett, mivel a magyar hatóságok által elfogadott alapszabállyal a hatalomváltás után az egyesület csak úgy működhetett, ha azt a román hatóságok is elismerték. 1922-ben már 186 tagot számlált az egyesület, és mind többen kérték felvételüket. Keresztes Károly titkár és Vass Károly pénztáros időközben lemondtak állásukról. Helyükbe 1922. április 16-án Bukovics Zsigmondot és Miske Lászlót választották, ugyanakkor Bogdán Arthur és Dr. Koréh Lajos lettek az új választmányi tagok. Bogdán Arthurt, a kaszinó volt igazgatóját, majd elnökét örökös tiszteletbeli taggá választották. A biztató jelek után azonban megtörtént az, amire egyesek számítottak. A minisztérium, habár elkérte az eredeti alapszabályokat is, nem küldte meg a jóváhagyást. Erre június folyamán az egyesület elnöke kihallgatást kért Popescu prefektustól, aki elődeihez hasonlóan biztatóan vélekedett a kaszinó sorsáról, és személy szerint semmi akadályát nem látta, hogy a kaszinó működését engedélyezzék, abban az esetben, ha alapszabályait úgy módosítja, hogy román nemzetiségűek is lehetnek tagjai. Keresztes erre a felvetésre kifejtette, hogy már jelenleg is van román tagja egyesületüknek (Sibianu számvevőszéki igazgató), és az alapszabályok sem zárják ki ezt a lehetőséget, hisz csak azt követelik meg, hogy azok „becsületes, tisztességes és feddhetetlen jelleműek legyenek”, valamint a neve is „sepsiszentgyörgyi” tehát a román polgároknak megvan minden lehetőségük, érvelt, hogy tagságot kérhessenek. Mindezen érvek azonban nem győzték meg Dr. Vincent Rauca Răuceanu új prefektust, és július 2-án minisztériumi rendelet alapján a helyi rendőrséggel bezáratta a kaszinót. Az indok ezúttal az volt, hogy a kaszinó 180 tagjából 8 tag még nem tett esküt az román államra, csupán ebbéli szándékukat nyilvánították ki.¹¹⁰ Egy augusztus 4-én kiadott közlemé-

nyében Háromszék prefektusa közölte, hogy a kaszinó alapszabályait bizonyos változtatásokkal elfogadták a felsőbb hatóságok. Hivatalos nyelve a román és magyar lehetett, és megtiltották a kártyajátékok és egyéb szerencsejátékok használatát. Augusztus 10-én tovább tisztázta a helyzetet a prefektus, utalva arra, hogy a Belügyminisztérium 1855. december 12-én kibocsájtott 26695-1855. számú határozata alapján már rendelkezik jogi személyiséggel. Ezt a román Belügyminisztérium 52885. számú rendeletével hagyta jóvá, 1922-ben.¹¹¹ A szeptember 19-én tartott rendkívüli közgyűlésen a tagok a kaszinó megnyitása mellett döntöttek, megbízva annak elnökét, hogy a prefektussal a tárgyalásokat kezdje meg. Novák János helyébe ekkor választották meg Pap János volt járásbíró.¹¹² A tárgyalások menetéről nincs tudomásunk, ám tudjuk, hogy 1923-ban sem sikerült még kieszközölni az egyesület működési engedélyének megszerzését. Ez év januárjában azonban gond nélkül sikerült Todicescu ezredesnek megnyitnia a sepsiszentgyörgyi tiszti kaszinót.¹¹³

1924-ben a kaszinó igazgatója Végh András volt. Ebben az évben az egyesület 214 tagot számlált. A jogi személyiség megszerzéséig az olvasószobát, a könyvtárat, a biliárdot, sakkot és dominót használhatták a tagok.¹¹⁴ A kaszinó 1925-ben már több román taggal rendelkezett. A június 21-én tartott közgyűlést pontosan az előkelő román tagok miatt kellett 12 órától tartani, mivel az állami iskola záróünnepélyén vettek részt. A kaszinóelnök és a román tagokat képviselő Rauca prefektus közötti szívélyes párbeszéd után, melyben egymást kölcsönösen biztosították a kaszinó érdekében való együttműködésükről, végre megkezdődhetett a közgyűlés. A kaszinó azonban sokáig nélkülözte titkárát. A jelentést is alig tudta elkészíttetni az egyesület vezetője Kratofil Dezső ideiglenes titkárral. A számvizsgáló bizottság jelentése után eldöntötték, hogy a kaszinó két szobáját mulatságok alkalmával átengedik az igénylőknek, bizonyos összegű biztosítéki és használati díj kifizetése ellenében. Erről és a könyvtár díj ellenében való használatáról határozatot fogadtak el. A prefektus felhívta a közgyűlés figyelmét a könyvtárállomány bővítésének szükségességére. Ehhez fel is ajánlott ő maga pár ezer lejt. Végül sor került az új vezetőség megválasztására, amit mindenki nagy kíváncsisággal várt, lévén, hogy az egyesület tagsága színesebb lett nemzetiségi szempontból. Elnökké választották Künnle Tivadart, alelnöknek Costachi V. Moldoveanut, választmányi tagoknak Dr. Benedek

¹⁰⁹ Uo., 1921. május 11., 2.

¹¹⁰ Uo., 1922. július 13., 2.

¹¹¹ SÁL, Fond 47, Dos. 110/1924, document din 4 august 1924 și 10 august 1924.

¹¹² *Székely Nép*, 1922. szeptember 21., 2.

¹¹³ Uo., 1923. február 1., 2.

¹¹⁴ SÁL, Fond 47, Dos. 110/1924, document din 24 mai 1924 și 1 august 1924.

Zoltánt, Bogdán Arthurt, Dr. Nicolae Crăciunt, Csutak Vilmost, Demeter Bélát, József Lajost, Nagy Györgyöt, Vincent Rauca Răuceanut, Neumann Dezsőt, Schmidt Richárdot, Eugen Sibianut és Vajna Miklóst. Igazgató lett Dr. Barabás Andor, titkár Tártsy Béla, pénztárnok Pap János, könyvtárnok Nagy Mózes, segédkönyvtáros Vitályos Gyula, gazda Bukovics Zsigmond. Három régi tisztviselőt – Bartha Józsefet, Nagy Györgyöt és Bodola Sándort – tiszteletbeli tagokká választottak.¹¹⁵ Az új tagválasztásra azért volt szükség, mert egyes régi tagok nem vették fel a román nemzetiséget, mint például Nagy György alelnök, Császár Gyula, Jancsó Gábor, Dr. Kovásznay Gábor és Ütő Áron választmányi tagok.¹¹⁶ Vitályos nem akarta elvállalni a segédkönyvtárosi beosztást, ezért beadta felmondását, ám a június 26-án tartott választmányi gyűlésen felkérték, tartsa meg a közgyűlés bizalmával megszerzett állását. A választmány a könyvtár használati díját havi 10 koronában állapította meg, amit félévi előzetes részletekben lehetett kifizetni. Júliustól már senkit nem engedtek a könyvtárba, ha a használati díjat ki nem fizette. A szobák használati díját egy szoba esetében 300, két szoba használata esetén 500 lejben állapították meg. Ezt az összeget az 500 lejes biztosítéki díjjal kellett befizetni. A várossal megkötendő bérleti szerződés tárgyalására a kaszinó elnökét, igazgatóját és két választmányi tagot, Eugen Sibianut és Vitályos Gyulát delegálták.¹¹⁷

Úgy tűnt, hogy az egyesületnek sikerült alkalmazkodnia az új körülményekhez. Október 22-én azonban nem várt incidens történt, amikor a kaszinót este 7 órakor meglátogatta két bukaresti vendég, a *Monopol igazgatóság*tól. A román urak elkérték az összes kártyát, és hamar kiderítették azokról, hogy nem mindenik van az új szabályok szerint lebélyegezve. Fittyet hányva az alapszabályokra, 52 000 lejes büntetést róttak ki a megjelent Dr. Künnle Tivadar, Dr. Barabás Andor és Tártsy Béla kaszinóképviseelőkre a szabálysértésért. Azok természetesen megtagadták az összeg kifizetését, mondván, hogy ők nem a kaszinó tulajdonosai. Rá kis időre be is hurcolták őket a helyi rendőrségre, ahonnan csak Dr. Costache Moldovan alelnök és Dr. Nicolae Crăciun mentették meg. Másnap a rendőrségi kihallgatás után az útjuk újból Rauca prefektushoz vezetett, aki, mint eddig is, szívesen fogadta őket, és támogatását ígerte az ügy elintézéséhez.¹¹⁸ Nem tudni, hogy a román hivatalnok miképpen intézkedett, és hogy a büntetést ki kellett-e fizetnie a kaszinónak, de egy biztos, hogy a társas

játékok betiltása után a kaszinót egyre kevesebben látogatták. Az ügy negatívan hatott ki a tevékenységre, hisz mély nyomott hagyott a tagokban az állami hatalom durva beavatkozása az egyesületi életbe.

Az 1926. január 22-én tartott választmányi gyűlésen a prefektus újabb ígéretet tett, hogy személyesen fog az ügyben intézkedni Bukarestben.¹¹⁹ A májusban tartott éves közgyűlésen egy szó sem esett a történekről. A közgyűlés megszavazta az új alapszabály-módosításokat. Miután elbúcsúztak a kaszinó egykori hű tagjaitól – br. Szentkereszty Bélától, Dr. László Ferencről és Gyárfás Jenőtől –, és Végh Endrét tiszteletbeli taggá választották, a választmány üres helyeire Tana Sámuel nyugalmazott miniszteri tanácsost és Verzár Viktor törvényszéki bírót szavazták meg. Ezen a gyűlésen emelték meg a tagsági díjat 20 lejre.¹²⁰ A rossz románsággal megírt alapszabály a következő módosításokat tartalmazta: A magyar nyelv mellett a román nyelvet is hivatalos nyelvként rögzítették. Új neve „Háromszékmegye Sepsiszentgyörgyi Kaszinója” lett. A tagsági díjról rendelkező 9. §-t kiegészítették. A tagsági díj összegének megállapítását a közgyűlésre bízták. Az egyszer rögzített tagsági díj összege addig maradt érvényben, míg a választmány javaslatára azt a közgyűlés meg nem változtatja. Változtatást csak az évente egyszer megtartandó közgyűlésen lehetett eszközölni, és annak hatása nem lehetett retroaktív. A 11. §-ban előírás, hogy az egyesületi tagságot elveszíti az a tag, aki elhagyja a várost, az önkényes kilépést pedig azzal büntetik, hogy a tagsági díjat egész évre követelik tőle. Ugyanitt megjegyezték, hogy azt a tagot, akit az egyesület kizár, az igazgatóválasztmány ajánlott levélben értesíti. A 13. §-ban a bevezetett vendégek által élvezett időtartamot 8-ról 14 napra terjesztették ki. Az igazgatóválasztmány tagjainak számát 8-ról 12-re emelték fel. Választmányi gyűléseken a tagokból legalább 8-nak a jelenlétét írták elő. Az alapszabályokban megjelenik a segédkönyvtárosi funkció, amely a könyvtárosi teendőit volt hivatott ellátni annak hiánya esetén.¹²¹

Az 1927. június 13-án tartott közgyűlésen vezetőségcsere történt a kaszinóegyesület élén. A tagok részvétel emlékeztek meg elhunyt elnökükről és Gyárfás Lászlóról. Nagy Mózes tiszteletbeli taggá választották. A tagsági díjat 140-ről 240 lejre emelték. A tisztújítás során elnökké választották ifj. br. Szentkereszty Bélát, alelnökké Nicolae Crăciunt, név szerinti szavazással pedig igazgatóvá Kóos Ferencet, titkárrá Tártsy Bélát, pénztárnokká Pap Jánost, gazdává

¹¹⁵ *Székely Nép*, 1925. június 25., 1.

¹¹⁶ SÁL, Fond 47, Dos. 110/1924, document din 13 iulie 1925.

¹¹⁷ *Székely Nép*, 1925. június 28., 3.

¹¹⁸ Uo., 1925. október 25., 2.

¹¹⁹ Uo., 1926. január 24., 3.

¹²⁰ Uo., 1926. május 20., 2.

¹²¹ SCSG 1926.

Novák Jánost, könyvtárossá és segédkönyvtárossá Vitályos Gyulát, illetve Dombrádi Gyulát. Választmányi tagok lettek: Dr. Barabás Andor, Dr. Benedek Zoltán, Bogdán Arthur, Csutak Vilmos, Demeter Béla, József Lajos, Iosif Popovici, Vincent Rauca Răuceanu, Dr. Rombauer Tivadar, Eugen Sibianu, Schmidt Richárd és Tana Sámuel.¹²² Az 1928. május 24-én tartott közgyűlésen a vezetőségen kívül alig jelent meg valaki. Ekkor határozták el a tagsági díj 480 lejre való emelését június 1-jétől.¹²³ 1929–1930 folyamán a kaszinóban alig mutatkozott tevékenység, olyannyira, hogy még közgyűlést is problémás volt tartani. A kaszinó elnöke több ízben is kérte tisztviselőtársait, hogy a legközelebbi közgyűlésen tekintsenek el az ő további jelölésétől az elnöki pozícióba, lévén hogy közéleti elfoglaltságai miatt nem tud kellő figyelmet fordítani az egyesület ügyeire. Ez az 1931. július 5-én megtartott közgyűlésen következett be. Ekkor lemondott a régi vezetőség, és az elnök mellett több új név is megjelent a kaszinó vezetői között. Elnöke Dr. Keresztes Károly lett, az alelnöki pozíciót már pár éve hagyományosan egy román nemzetiségű személynek adták át, Dr. Mihai Crăciunak, igazgató lett Koós Ferenc, gazda Rákosi József, pénztárnok Fazakas Pál, titkár Czíkó Árpád, könyvtáros Felszeghi István, segédkönyvtáros Hadnagy Antal, választmányi tagok Bogdán Arthur, Dr. Barabás Andor, Csutak Vilmos, Demeter Béla, Dr. Duducz Zoltán, József Lajos, Popovics József, Dr. Rombauer Tivadar, Eugen Sibianu, Schmidt Richárd, Tana Sámuel, Tárczy Béla. A gyűlésen Szentkereszty Béla elbúcsúzott a kaszinótól, de ígéretet tett, hogy az elkövetkezőkben is támogatni fogja annak működését.¹²⁴ Az 1932-es összeírásban a kaszinó könyvtárában 1246 világ- és magyar irodalmi regény és novella szerepel; elbeszélések, költemények, regények, színművek, tanulmányok címszó alatt 51 kizárólag román nyelvű mű; költemények, színművek, irodalomtörténet címszó alatt 86 mű; történelem, emlékirat, régészet, tanulmány cím alatt 93 mű; továbbá 39 földrajzi, utazás, természettudomány jellegű írás; 39 bölcséleti, esztétikai, művészeti mű; 22 politikai, statisztikai, közgazdasági munka; az albumok, almanachok, folyóiratok száma 185 volt a kiadványokat véve számba.¹²⁵

A 1930-as évek második feléből a sepsiszentgyörgyi kaszinó tevékenységéről alig vannak forrásaink. Valószínűleg olyannyira visszazorult, hogy már nem jelentett egy közösségi találkozóhelyet a város értelmiségének. 1936. január 1-jén a *Székely Nép* arról adott hírt, hogy: „Dr. Duducz Zoltán, a kaszinó igazgatóválasztmányának egyik értékes tagja lemondott. Kiválását azzal indokolta meg, hogy a kaszinó vezetőségének gyengesége lehetetlenné teszi a megfelelő működés kifejlesztését, amiért felelősséget vállalni nem hajlandó, annál kevésbé, mert többszöri javító irányzatú kísérlete hiábavalónak bizonyult”.¹²⁶ 1937. március 19-én vezetőségváltás történt az egyesület élén. A korábban békétlenkedő Dr. Duducz Zoltán lett az elnök, Nicolae Crăciun alelnök, Dr. Horváth Miklós igazgató, Czíkó Árpád titkár, Fazakas Pál pénztárnok, Zátyi József gazda, Felszeghi István és Hadnagy Antal könyvtárosok. A választmány a következő tagokból állt össze ekkor: Dr. Barabás Andor, Bogdán Arthur, Farkas József, Farkas Károly, Gecse Ferenc, József Lajos, Iosif Popovici, Eugen Sibianu, Schmidt Richárd, Szász Béla, Tana Samu, Dr. Vánca József.¹²⁷ A 30-as évek végén az egyesületi tevékenység egyébként is megszűnt a kormány rendelkezéseinek következtében. 1937-ben a helyi lap tudósítása szerint Dr. Keresztes Károly sepsiszentgyörgyi ügyvéd a színajai kaszinóban találkozik sepsiszentgyörgyi játékosokkal.¹²⁸ 1938 áprilisában pedig a sepsiszentgyörgyi közönség a Klinger Kaszinóban mulatott, a Klinger Szövetség Tisztviselők Kara és az Iparos Otthon zenekara előadásán.¹²⁹ A kaszinó mint szórakozási hely nem, de mint értékes könyvtárral rendelkező intézmény tovább élt a köztudatban. 1946-ból van hírünk utoljára a kaszinókönyvtár sorsát illetően. Ez év december 11-én a Székely Nemzeti Múzeum ügyvezető tanácsa határozatot fogadott el, amelynek megfelelően, amennyiben a sepsiszentgyörgyi kaszinó tulajdonát képező könyvek biztonságáról más nem tudna gondoskodni, a múzeum vezetősége felkéri a sepsiszentgyörgyi Horváth Miklós tisztiorvost, hogy tájékoztassa a múzeumot a könyvek sorsáról és arról, hogy lehetséges-e azoknak a Székely Nemzeti Múzeumba való szállítása.¹³⁰ Csak feltételezni tudjuk, hogy Horváth Miklós ekkor a kaszinó elnöke volt,

¹²² *Székely Nép*, 1927. június 19., 3.

¹²³ Uo., 1927. május 27., 3.

¹²⁴ *Proces verbal de la ședinta adunării generale din 5 iulie 1931*, SÁL, Fond 47, Dos. 110/1924; *Székely Nép*, 1931. július 9.

¹²⁵ Ezek a következők voltak: *Budapesti Szemle* 1857–1916; *Ethnographia* 1899–1915; *Falusi Gazda* 1858, 1861, 1863; *Figyelő* 1861; *Fliegende Blätter* 1899–1914; *Gazdasági Lapok* 1856–1858; *Gondlúzó* 1885–1886; *Illustrierte Zeitung* 1912; *Magyar Nép* 1928–1931; *Koszorú* 1879–1880, 1863; *Magyar Családi Lapok* 1886–1887; *Magyar Figyelő* 1912; *Magyar Kisebbség* 1927–1931, 1930; *Magyar Népbánát* 1880–1881; *Magyar Szalon* 1890–1906;

Ország-Világ 1897–1911; *Páosztortűz* 1922–1931; *Növendékek Lapja* 1865; *Regényvilág* 1882–1885; *Székely Néplap* 1866; *Tolnai Világlapja* 1929–1931; *Vásárnapi Újság* 1898–1912; *Új Idők* 1931; *Über Land und Meer* 1905–1911; *Die Woche* 1931.

¹²⁶ *Székely Nép*, 1936. január 1., 3.

¹²⁷ Uo., 1937. március 21., 4.

¹²⁸ Uo., 1937. augusztus 15., 3.

¹²⁹ Uo., 1938. április 10., 2.

¹³⁰ Szabédi László ügyvezető igazgatóőr levele Dr. Horváth Miklós-hoz Sepsiszentgyörgy város tisztiorvosához, SzNMMK, Irattár, 533-1946. szám.

ám maga a kérés arról árulkodik, hogy a kaszinó vagyona, bár túlélte a háborút, veszélyben volt. A könyvek átadása megtörtént. Ennek részleteit nem ismerjük. Ismerünk viszont egy nyilvántartást 1950. november 18-i dátummal, amelyet a múzeum készített a kaszinó könyveiről, összesen 1223 kötet-ről. Ezekből 1131 kötetet a Sepsiszentgyörgyi Rajoni Néptanács Kulturális és Művészeti Részlegének 4449/1952. számú határozatával átadtak a Sztálin

[Brassó] Tartomány Kulturális és Művészeti Osztályának 1952. március 12-én,¹³¹ a többi a múzeum könyvtárában maradt.

Közlésem azzal a reménnyel zárom, hogy az elkövetkező évek helytörténeti kutatásai további részletekre deríthetnek fényt a sepsiszentgyörgyi olvasóegylet és kaszinó történetéből, annak az egyesületnek az életéből, amely oly sokáig volt a város kulturális életének egy érdekes színtestje.

Tóth Szabolcs Barnabás – Kovászna Megye Tanácsa, Sepsiszentgyörgy, 1918. December 1. u., 15F/17., RO-520080; szabolcs77ro@yahoo.com

Levéltári és egyéb kéziratok források

Romániai Országos Levéltár Kovászna Megyei Igazgatósága, Sepsiszentgyörgy / Arhivele Naționale ale României Direcția Județeană Covasna, Sf. Gheorghe (SÁL)

- Fond 14: *Sepsiszentgyörgy város iratai / Arhiva orașului Sf. Gheorghe*
Inv. II/1: *Sepsiszentgyörgy helyi esküdtzékének és tanácsának jegyzőkönyvei / Registre procese verbale ale consiliului și ale juraților din orașul Sf. Gheorghe.*
- Fond 47: *Háromszéki Törvényszék iratai / Arhiva Tribunalului Județean Treiscaune*
Székely Nemzeti Múzeum Könyvtára, Sepsiszentgyörgy (SzNMK)
- Irattár, 533-1946: *Szabédi László ügyvezető igazgatóúr levele Dr. Horváth Miklóshoz, Sepsiszentgyörgy város tisztiorvosához*

Irodalom

- HszVmEk 1899 = *Háromszék vármegye. Emlékkönyv Magyarország ezeréves fennállása ünnepére*, Sepsiszentgyörgy, 1899.
- SKK 1835 = *S. Szent Györgyi Kasino könyv*, Brassó, 1835.
- SCA 1882 = *A Sepsiszentgyörgyi Casino Alapszabályai*, Sepsiszentgyörgy, 1882.
- SCKN 1884 = *A Sepsiszentgyörgyi Casino könyvtárának névjegyzéke*, Sepsiszentgyörgy, 1884.
- SCA 1900 = *A Sepsiszentgyörgyi Casino alapszabályai*, Sepsiszentgyörgy, 1900.
- SCH 1900 = *Sepsiszentgyörgyi Casino Házaszabályai*, Sepsiszentgyörgy, 1900.
- SKKN 1904 = *A Sepsiszentgyörgyi Kaszinó könyveinek névjegyzéke 1904. év végén*, Sepsiszentgyörgy, 1905.
- SKKN 1916 = *A Sepsiszentgyörgyi Kaszinó könyveinek névjegyzéke az 1914. év végén*, Sepsiszentgyörgy, 1916.
- SCSG 1926 = *Statutul Casinei din Sfântul Gheorghe*, 16 május 1926.

*

- CSEREY Zoltán
2008 Sepsiszentgyörgy: város és falu egy helyen (2.), *Háromszék*, 2008. május 3.
- CSEREY Zoltán – JÓZSEF Álmos
1999 *Sepsiszentgyörgy képes története*, Sepsiszentgyörgy.
- FORRÓ Albert
2002 A Székelyudvarhelyi polgári olvasó kör, *Areopolisz 2002 (Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok II.)*, Székelyudvarhely, 5–12.
- FÜLÖP Géza
1978 *A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban*, Budapest.
- KOVALCSIK József
1987 *A kultúra csarnokai*, Budapest.
- PÁL Judit
2003 *Városfejlődés a Székelyföldön 1750–1914*, Csíkszereda.
- PERJESSY Gyula
1967 *Sugásfürdő monográfiája* (tanári fokozati dolgozat, gépelt kézirat, SzNMK).
- REISZ László
1988 Egyletek a dualizmuskori Magyarországon, *Statisztikai Szemle*, 10 (66), 930–946.
- TIBOLDI Zoltán
2002 *Adatok a 150 éves sepsiszentgyörgyi könyvtár történetének első évtizedeiből* (kézirat a szerzőnél).
- ÜRÖGDI NAGY Ferenc
1973 *Brassótól Kézdivásárhelyig*, in: *Az utazás divatja. Útleírások, útjegyzetek az 1848 előtti Erdélyről* (szerk. Ürögdi Nagy Ferenc), Bukarest.

¹³¹ *Inventar despre cărțile care s-au trimis la secția culturală în orașul Stalin. Inventar despre cărțile care trebuie să fie predate Secției de Cultură și Artă a Regiunii Stalin, conform adresei nr. 4449-*

1952 a Secției de Artă și Cultură Sfatul Popular al Raionului Sf. Gheorghe, SzNMK, Irattár, 78-1952. szám.

Istoria Cazinoului din Sf. Gheorghe, 1835-1946

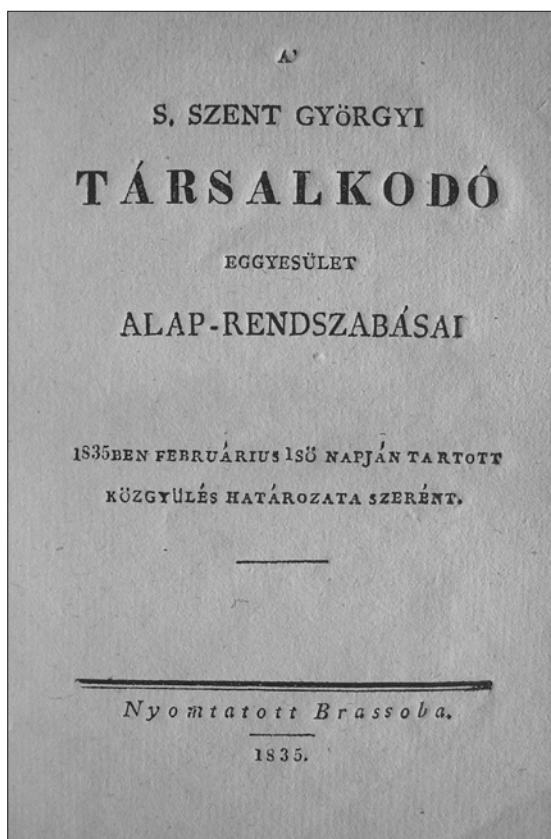
(Rezumat)

Cercurile de lectură și cazinourile transilvănene apar în deceniile premergătoare revoluției burgheze de la 1848. După o primă încercare, din anii 1835-1839, Sf. Gheorghe are un cazinou din 1856. Lucrarea parcurge dezvoltarea acestuia în deceniile ce urmează, serviciile oferite (salon, jocuri, bibliotecă) și evenimentele culturale care au avut loc de-a lungul anilor în sălile de la etajul primăriei și ulterior al teatrului actual, rivalitățile cu asociații similare, perioadele de criză (după 1867 se accentuează caracterul național maghiar, ca recul la tendințele neoabsolutiste austriece premergătoare; în anii 1920-1930 activitatea cazinoului este tot mai îngreunată de autoritățile românești), precum și epilogul din 1946 când biblioteca Cazinoului, desființat în condițiile noii puteri comuniste, ajunge în parte în Muzeul Național Secuiesc, în cealaltă parte la Brașov.

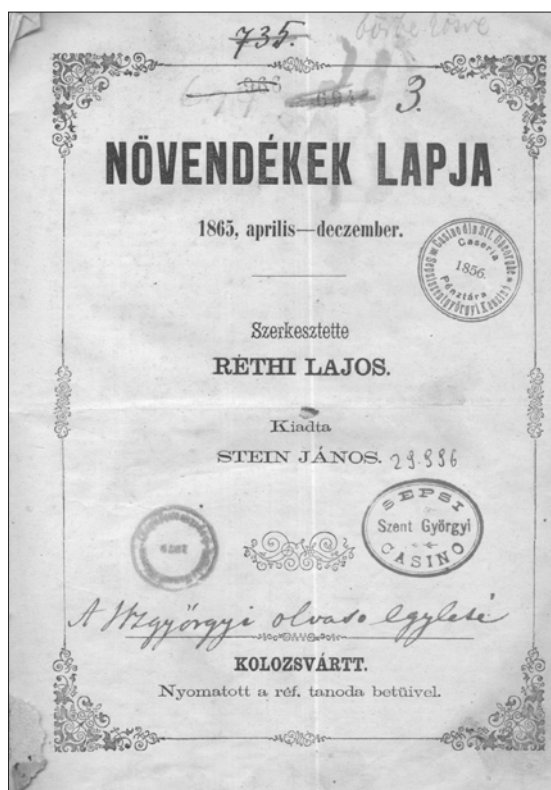
History of the Casino in Sepsiszentgyörgy (Sf. Gheorghe), 1835–1946

(Abstract)

The Transylvanian literary clubs and casinos appeared in the decades before the bourgeois Revolution of 1848. After a first attempt in 1835–1839 the first casino of Sepsiszentgyörgy was established in 1856. The paper gives an overview of the Casino in the following decades, of the services offered (saloons, gambles and library) and cultural events organized over the years in the halls of the town hall, and later in the present building of the theater, rivalry with other similar associations, periods of crisis (after 1867 the specific Hungarian character of the Casino got emphasized as a recourse to the previous Austrian neo-absolutist tendencies; after 1920–1930 the activity of the Casino was hindered by the Romanian authorities) as well as the epilogue from 1946 when the new Communist regime dissolved the library of the Casino which was partially moved to Székely National Museum and another part taken to Brassó (Brașov).

1. ábra A Sepsiszentgyörgyi Kaszinó első alapszabályzata. 1835

2. ábra A Sepsiszentgyörgyi Kaszinó egy könyve, a változó bélyegzőkkel

3. ábra Az 1835-ben alapított első Kaszinó épülete Orbán Balázs 1860-as évekbeli fényképén (a részlet bal szélén) és az 1856-ban alakult Kaszinónak az emeleten helyet adó mai színház (a részlet jobb szélén)

4. ábra A Jókai Mórt 1893–1894-ben felköszöntő díszalbum (Gyárfás Jenő, részlet)